

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

□ نام درس : اقتصاد و ستایی

□ تعداد واحد: 2

□ نام منبع : کتاب اقتصاد و ستایی، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ اول، مهر 1374

□ مؤلف : دکتر حسین آسایش

□ تهیه کننده اسلاید ها : دکتر فضل اله اسمعیلی عضو

هیأت علمی دانشگاه پیام نور منطقه هفت مرکز الیگودرز - آذر ماه 1385

جایگاه درس اقتصاد روستایی

□ در عصر ما به دلیل ماشینی شدن تولیدات کشاورزی و تنوع در فرآوری محصولات کشاورزی توسط صنایع مربوطه، موقعیت کشاورزی در زندگی اقتصادی – سیاسی یک موقعیتی تحول آفرین و تعیین کننده است.

□ از سوی دیگر اقتصاد روستایی در زمان ما با اقتصاد شهری در آمیخته است و بیشتر به تولید کشتهای سودآور مورد نیاز شهرها می پردازد. بنابراین سهم اقتصاد روستایی در اقتصاد ملی افزایش یافته و بر اهمیت آن افزوده است.

اهمیت درس اقتصاد روستایی

□ واقعیات عینی نشان می دهد که تنوع اقتصادی چه

در شهر و چه در روستا بطور متعادل انجام نمی شود و تحول

در اقتصاد روستایی می تواند اقتصاد کشور را متحول نماید.

اهداف درس اقتصاد روستایی

□ در این درس فنون و اصول وقواعد اقتصاد روستایی با شرح و تفصیل کافی آموزش داده می شود. عبارت دیگر در درس اقتصاد روستایی چگونگی تولید و توزیع کالاها و خدمات در مناطق روستایی بررسی می شود.

برخی مباحث مورد نظر در اقتصاد روستایی

- 1) بررسی آماری پیشه کشاورزی و غیرکشاورزی در روستا
- 2) تجزیه و تحلیل پیشه کشاورزی و صنایع وابسته به کشاورزی
- 3) شناسایی امکانات منابع طبیعی و ارائه مدل‌های اقتصادی در راستای استفاده از این منابع و منابع انسانی موجود در روستا
- 4) مطالعه هزینه رشته های تولیدی
- 5) تجزیه و تحلیل رابطه نهایی داده ها و ستاده ها
- 6) طرح ریزی زراعی
- 7) تنظیم بودجه و برنامه ریزی و...

آشنایی با علم اقتصاد و اهمیت آن

□ آشنایی با علم اقتصاد از دو جهت برای انسان ضروری است:

(1) اقتصاد بعنوان مجموعه راهها و روشهایی که انسان در طول حیات خود به کمک و راهنمایی آن اساسی ترین نیازهای خود را برآورده ساخته است

(2) بدلیل اثرات روشن و تعیین کننده این مجموعه بر ابعاد گوناگون زندگی انسان

مبانی و اصول علم اقتصاد

□ بطور کلی اقتصاد در زبانهای لاتین (Economie) بمعنای

اداره خانه، یونانی ها اقتصاد را سیاست تدبیر منزل، عربها

تدبیر المنزل و ایرانیان آنرا «خانه

داری» ویا «کدبانو» ویا «کدخدا» می گویند.

تعریف علم اقتصاد

□ اقتصاد علمی است که بررسی می نماید چگونه امکانات و منابع در دسترس بشر را جهت برطرف نمودن نیازهای وی، بطوریکه از این امکانات حداکثر استفاده بهینه بعمل آید.

رابطه اقتصاد، روستا و کشاورزی

□ در قرون وسطی نظریات و عقاید اقتصادی در اروپا بیشتر محدود به نوشته ها و نظریاتی بود که به تقلید از فلاسفه یونان کشاورزی را فعالیت اساسی اقتصادی و تولیدی می دانستند.

سابقه اقتصادروستایی

□ درکل برای اقتصاد کشاورزی ویا اقتصادروستایی نمی بعنوان شاخه ای از علم اقتصاد نمی توان مبدأو آغازی دقیق معین نمود. اما از آغاز تغذیه انسان از محصولات کشاورزی مطرح بوده است.

معنای اقتصاد

□ اقتصاد از کلمه قصد بمعنی اعتدال و میانه روی گرفته شده است و به همین معنی در قرآن و روایات بکار رفته است.

تعریف و هدف اقتصاد در اسلام

❑ مکتب اسلام برخلاف مکتب های سرمایه داری
و سوسیالیستی، اقتصاد را نه بعنوان یک اصل بلکه بعنوان
یک وسیله جهت تعالی انسان بکار می برد.

برخی خطوط اصلی اقتصاد اسلامی

□ انسان باید همواره آزادبماند

□ مقررات الهی همواره بر محور عدالت، نیکی و... است

□ زمین و هرچه در آن است متعلق به همه مردم است

□ خدا بشر را به آبادانی زمین گمارده است

□ سربار دیگران بودن مایه دوری از رحمت خداست

□ دستیابی به ثروت باید از راه صحیح باشد نه از راه باطل

تعریف اقتصاد کشاورزی

□ عبارتست از بررسی کاربرد اصول اقتصاد عمومی در مسایلی نظیر تولید، توزیع و مصرف کلیه محصولات کشاورزی و مواد غذایی اعم از غذای انسان و یا موادی که در سایر بخشها از جمله صنعت از آن استفاده می شود.

تعریف اقتصاد کشاورزی در عصر حاضر

□ اقتصاد کشاورزی امروزه بعنوان یک صنعت باتمام جنبه های آن که به اقتصادارتباط دارد را شامل می شود.

تعریف اقتصادکشاورزی در اصطلاح معمول و متداول

□ علمی است که از عوامل مختلف مانند طبیعت، اجتماع، صنعت و اقتصادی که در وضع کشاورزی مؤثر است بحث نموده و راه رسم اداره و طریقۀ استفاده و رفع احتیاجات کشاورزان را با ذکر نواقص و مشکلات بیان می نماید.

تفاوت اقتصاد کشاورزی و اقتصاد روستایی است

□ اقتصاد روستایی نشان دهنده کلیه فعالیت‌های بخش‌های

اقتصادی در سطح روستاهاست ولی اقتصاد کشاورزی

منحصراً نشان دهنده فعالیت اقتصادی وابسته به کشاورزی

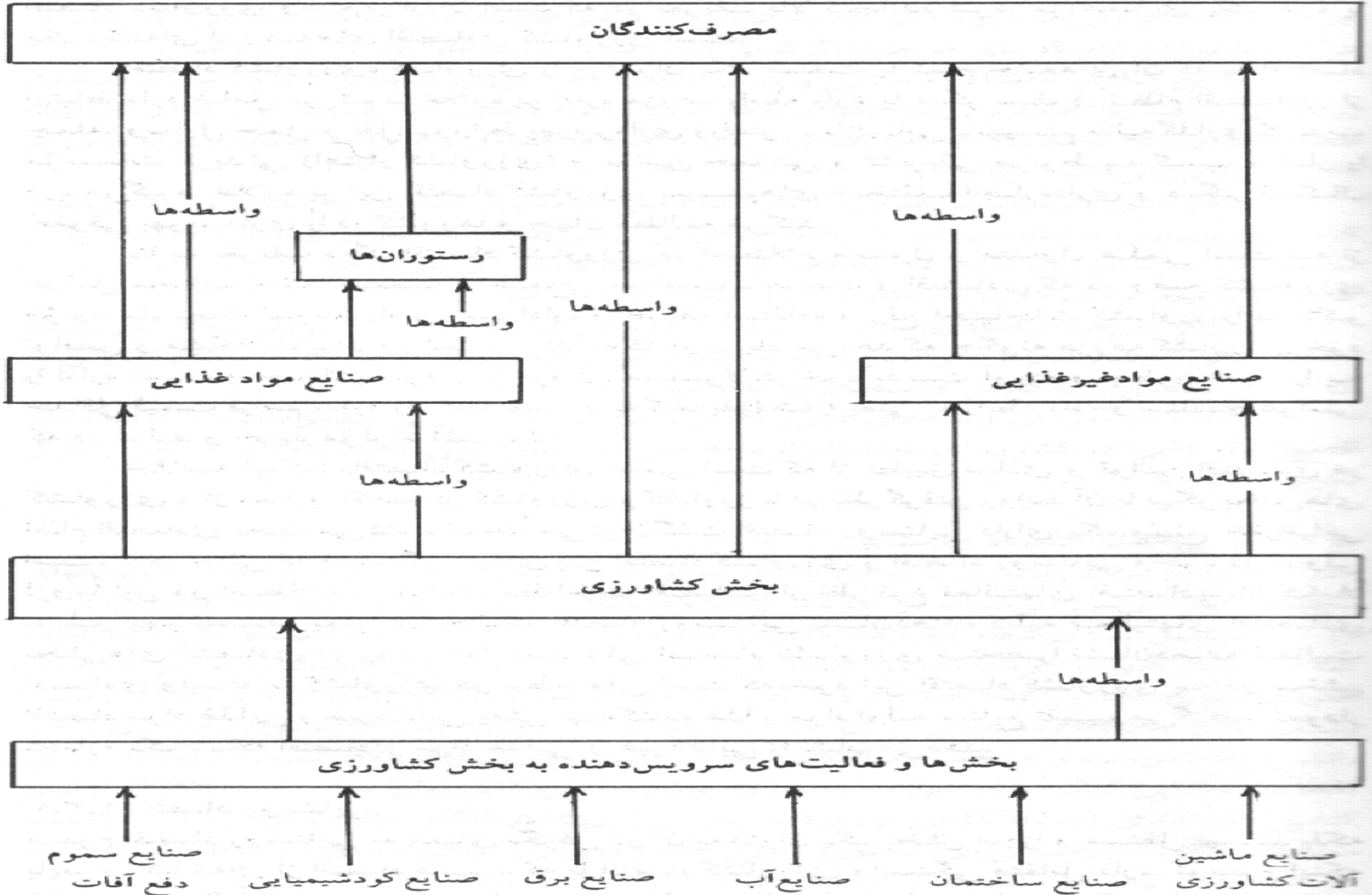
در سطح ملی است.

□ اقتصاد و ستایی با مسائل فرد فرد و سوتائیان
(کشاورز و غیر کشاورز) سروکار دارد، اما اقتصاد کشاورزی به
مشکلات یک کشور یا یک جامعه و حداقل یک واحد
کشاورزی بصورت کلی رسیدگی می نماید.

شبکه اقتصاد مواد غذایی و غیر غذایی کشاورزی

اقتصاد روستایی

□ اقتصاد روستایی در کلیت خود جزیی از اقتصاد ملی محسوب می شود که با اقتصاد کشاورزی وابستگی متقابل دارد.

پیشینه علم اقتصاد و ستایی

علم اقتصاد و ستایی بالغ بر یک قرن است که بوجود آمده و بطور مستقل در دانشگاه‌های مختلف دنیا تدریس میشود:

در آمریکا از حدود سال 1921 قسمت اقتصاد کشاورزی در وزارت تأسیس شد.

در انگلستان از سال 1913 مؤسسه مطالعات روستایی در آکسفورد شروع بکار کرد

پیشینه علم اقتصاد روستایی در آلمان و فرانسه

□ در آلمان کرسی علم سیاست کشاورزی از سال 1921 در اغلب دانشگاهها تأسیس شد.

□ در فرانسه تاریخ اقتصاد روستایی خیلی کهن تر از کشورهای قبلی است (حدود سال 1815)

پیشینه علم اقتصاد و ستایی در ایران

□ در ایران از سال 1336 تدریس درس اقتصاد و ستایی در دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران شروع گردید.

اقتصاد روستایی چیست؟

اقتصاد روستایی علمی است که از عوامل مختلف طبیعی، اقتصادی اجتماعی، سیاسی، مالی، تجاری و صنعتی که در وضع یک کشاورز روستایی مؤثر است بحث نموده و راه و روش اداره، طرق استفاده و رفع نیازهای کشاورزی را با ذکر نواقص و مشکلات بیان می نماید.

در حال حاضر اقتصادر وستایی در چه کشورهایی مورد عمل قرار می گیرد؟

□ در کشورهای اعمال می شود که دارای مزارع

وسیع (حدود 1000 هکتاری) می باشند. مانند کانادا

□ یا کشورهای که دارای مجموعه کشاورزی موفقی می

باشند و مفهوم کشاورزی صنعتی و صنعت کشاورزی را مورد توجه

قرار داده اند. مانند هند در اروپا

فصل دوم :

مسایل اقتصادی و بازرگانی روستا

اهمیت روستادر اقتصادکشور

□ در اقتصادکشور ایران روستاوروستایی همواره ازچنان اهمیتی

برخوردار بوده که می توان گفت سرنوشت کشور در هر دوره ای از تاریخ

به سرنوشت روستا ها بستگی داشته است.

□ در زمانهای دور (قبل از انقلاب مشروطه) که اقتصاد کشور ایران نفت نبود، گاز نبود، صنعت نبود، تولیدات روستاتنها منبع درآمد و تضمین کننده استقلال کشور بود و در آمدش به خزانه حکومتها اتصال داشت.

دلایل عمده محوریت اقتصادر وستایی و کشاورزی در برنامه های توسعه اقتصادی – اجتماعی و فرهنگی کشور

□ تقاضای روزافزون مواد غذایی و اهمیت استراتژیک آن

□ اهمیت موادخام کشاورزی بعنوان زمینه رشدصنعت

□ نقش فرآورده های کشاورزی و گیاهی در صادرات کشور

روستا بعنوان کانون بخش کشاورزی

□ بر اساس داده های موجود و با توجه به نظر اکثر صاحب نظران اقتصادی، کشاورزی یکی

از مهمترین و تواناترین بخشهای اقتصاد کشور است که تأمین کننده :

✓ حدود یک پنجم تولیدات داخلی،

✓ یک سوم اشتغال،

✓ بیش از چهار پنجم نیازهای غذایی،

✓ نیمی از صادرات غیر نفتی و

✓ حدود ده درصد مواد مورد نیاز صنایع به محصولات کشاورزی می باشد.

سهم بخش کشاورزی در تولیدات ناخالص ملی

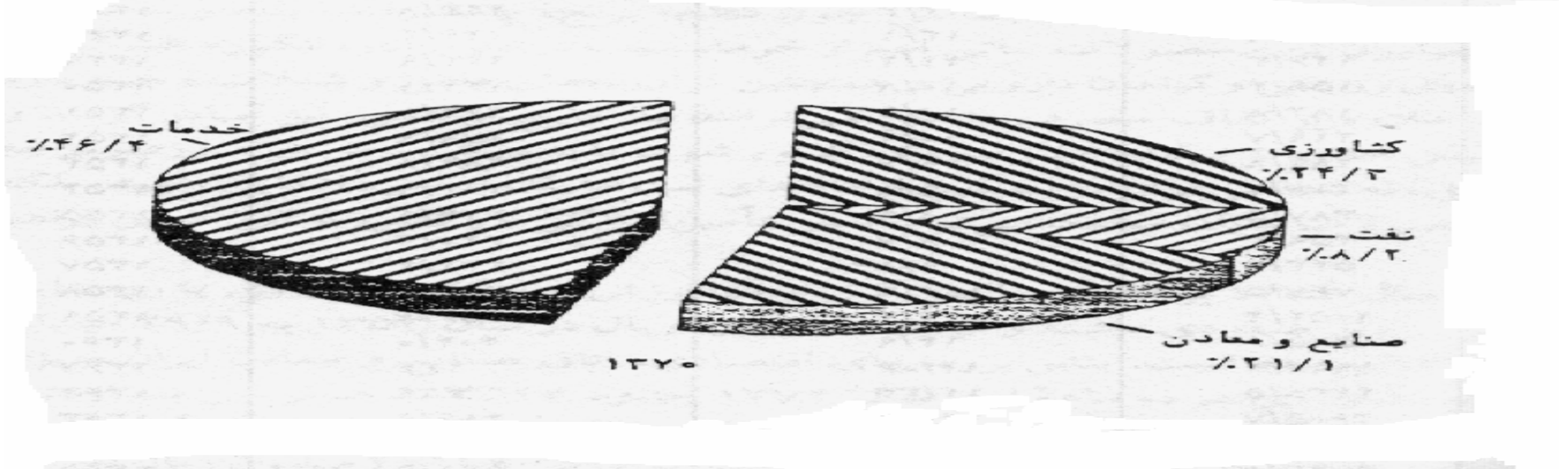
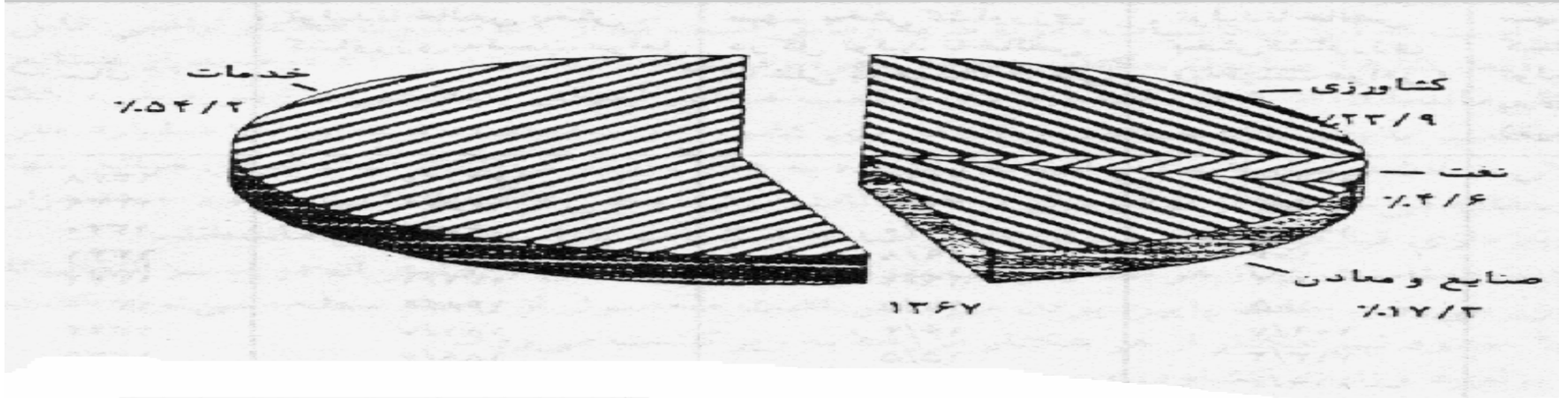
□ در فاصله سالهای 65-1356 تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار و باقیمت‌های ثابت بطور متوسط سالانه 2/79 رشد داشته، ارزش افزوده بخش کشاورزی بطور متوسط سالیانه 4/32 درصد رشدشان داده است.

□ سهم بخش کشاورزی از درآمد ملی کشور در حدود 18/7 درصد بوده است که در مقایسه از سهم صنایع بیشتر بوده است.

سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی بقیمت جاری در سالهای 1367 و 1370

نقش بخش کشاورزی و تولیدات روستایی در صادرات

□ در بخش صادرات سهم عمده کالاهای غیرنفتی صادراتی کشور مربوط به کشاورزی است. چنانکه در سال 1370 ارزش صادرات مربوط به فرآورده های کشاورزی حدود 124 میلیارد ریال (74 درصد کل صادرات غیرنفتی) بوده است.

صادرات، واردات، موازنه و سهم کشاورزی در صادرات غیر نفتی

سهم درصد صادرات غیر نفتی	تغییرات	شاخص	موازنه	صادرات	واردات	سال
۴۳/۱		۱۱۰۰	-۶۵/۹	۱۶/۹	۸۲/۸	۱۳۵۳
۵۱/۳	۵۴/۲	۱۵۴/۲	-۱۰۱/۶	۳۰/۹	۱۲۹/۵	۱۳۵۴
۵۲/۶	-۱۸/۶	۱۲۵/۵	-۸۲/۷	۲۰/۰	۱۰۲/۷	۱۳۵۵
۴۷/۷	۲۳	۱۶۶/۹	-۱۱۰/۰	۲۱/۱	۱۳۱/۰	۱۳۵۶
۴۴/۸	-۳۱	۱۱۵/۲	-۷۵/۹	۱۷/۷	۹۳/۶	۱۳۵۷
۳۴/۳	۴۷/۷	-۱۷۰/۱	-۱۱۲/۱	۱۹/۶	۱۳۱/۷	۱۳۵۸
۲۵/۳	-۱/۸	۱۶۷/۰	-۱۱۰/۱	۱۱/۶	۱۲۱/۷	۱۳۵۹
۴۵/۲	۷۲	۲۸۷/۴	-۱۸۹/۴	۱۲/۲	۲۰۱/۶	۱۳۶۰
۷۳/۱	-۰/۶	۲۸۹/۲	-۱۹۰/۶	۱۷/۴	۲۰۸/۰	۱۳۶۱
۵۵/۱	۱۷	۳۳۸/۴	-۲۲۳/۰	۱۷/۱	۲۴۰/۱	۱۳۶۲
۵۴/۵	-۲	۳۳۷/۶	-۲۲۲/۵	۱۸/۰	۲۴۰/۵	۱۳۶۳
۵۱/۲	-۳۹/۳	۲۰۴/۹	-۱۳۵	۲۰/۹	۱۵۵/۹	۱۳۶۴
۴۰/۸	-۵۲/۶	۹۷/۱	-۶۴	۲۸/۶	۹۲/۶	۱۳۶۵

جمعیت فعال، غیرفعال در جامعه روستایی

□ جمعیت فعال:

✓ جمعیت فعال عبارتست از کل افراد شاغل اعم از کارفرمایان

کسانی که برای خودکاری می کنند، کارمندان- کارگران

و کارکنان خانوادگی که مزد نمی گیرند و بعلاوه تمام بیکاران

در جستجوی کار در یک زمان معین.

✓ جمعیت غیر فعال:

- جمعیت غیر فعال افرادی هستند که با وجود توانایی کار عملاً در کار و فعالیت شرکت نمی نمایند و همچنین در فکر انجام کار هم نیستند یا بدلیل احتیاج نداشتن به کار کردن و یا اینکه ورود آنها به بازار کار وجود ندارد.

سن فعالیت اقتصادی

معمولاً سن شروع و پایان کارانسان را
بترتیب 15 و 64 سالگی اعلام نموده اند.

دوران فعالیت انسان در کشور ایران

□ دوران فعالیت حاصل از یک نفر مرد در ایران :

✓ حدود 40 سال در سطح کشور

✓ حدود 37 سال در نقاط شهری

✓ 40 سال در نقاط روستایی

سهم روستادراشتغال

در کشورهای جهان سوم نظیرکشور ایران کشاورزی نقش بسیار عمده ای در اشتغال مستقیم در این بخش دارد چنانکه در سال 1371 تعداد شاغلین در ایران 13/45 میلیون نفر بوده است. در این سال:

22/4 درصد در بخش کشاورزی

26 درصد در بخش صنعت

50/6 درصد در بخش خدمات شاغل بوده است.

رابطه بین توزیع شاغلین در بخشهای اقتصادی و سطح توسعه

□ هر اندازه رشد اقتصادی ناحیه ای بهتر و سریع تر باشد نسبت جمعیت شاغل در بخش دوم (صنعت) و سوم (خدمات) بیشتر خواهد بود.

□ عکس حالت بالانیز صادق است یعنی هر اندازه بخش کشاورزی قسمت بیشتر جمعیت شاغل یک منطقه را در خود مشغول نماید (پنهان یا آشکار) همان اندازه عقب ماندگی اقتصادی و صنعتی آن ناحیه بیشتر است.

مقایسه نسبت جمعیت شاغل در بخش کشاورزی کشورهای در حال توسعه و پیشرفته

□ در سال 1990، 59/6 درصد از جمعیت فعال کشورهای
در حال توسعه در بخش کشاورزی فعالیت می کردند، که این
نسبت در کشورهای پیشرفته فقط 8/3 درصد بوده است.

نقش کودکان در اقتصاد روستا

□ کودکان در اقتصاد روستایی دارای نقش های تولیدی و پشتیبانی دارند، چنانکه نقش آنان در بیشتر جوامع خودکفا محرز می باشد.

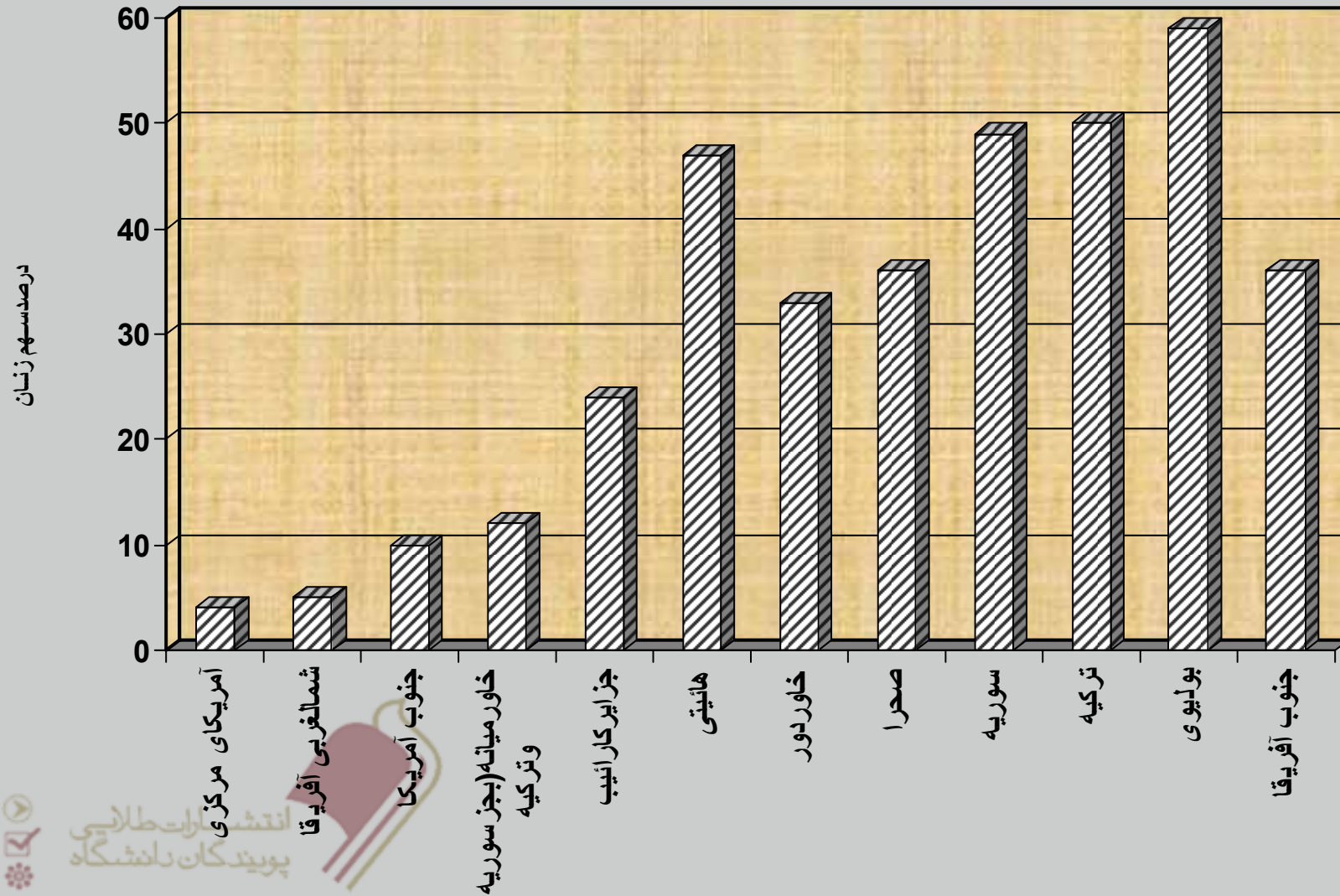

نقش زن در اقتصاد روستا

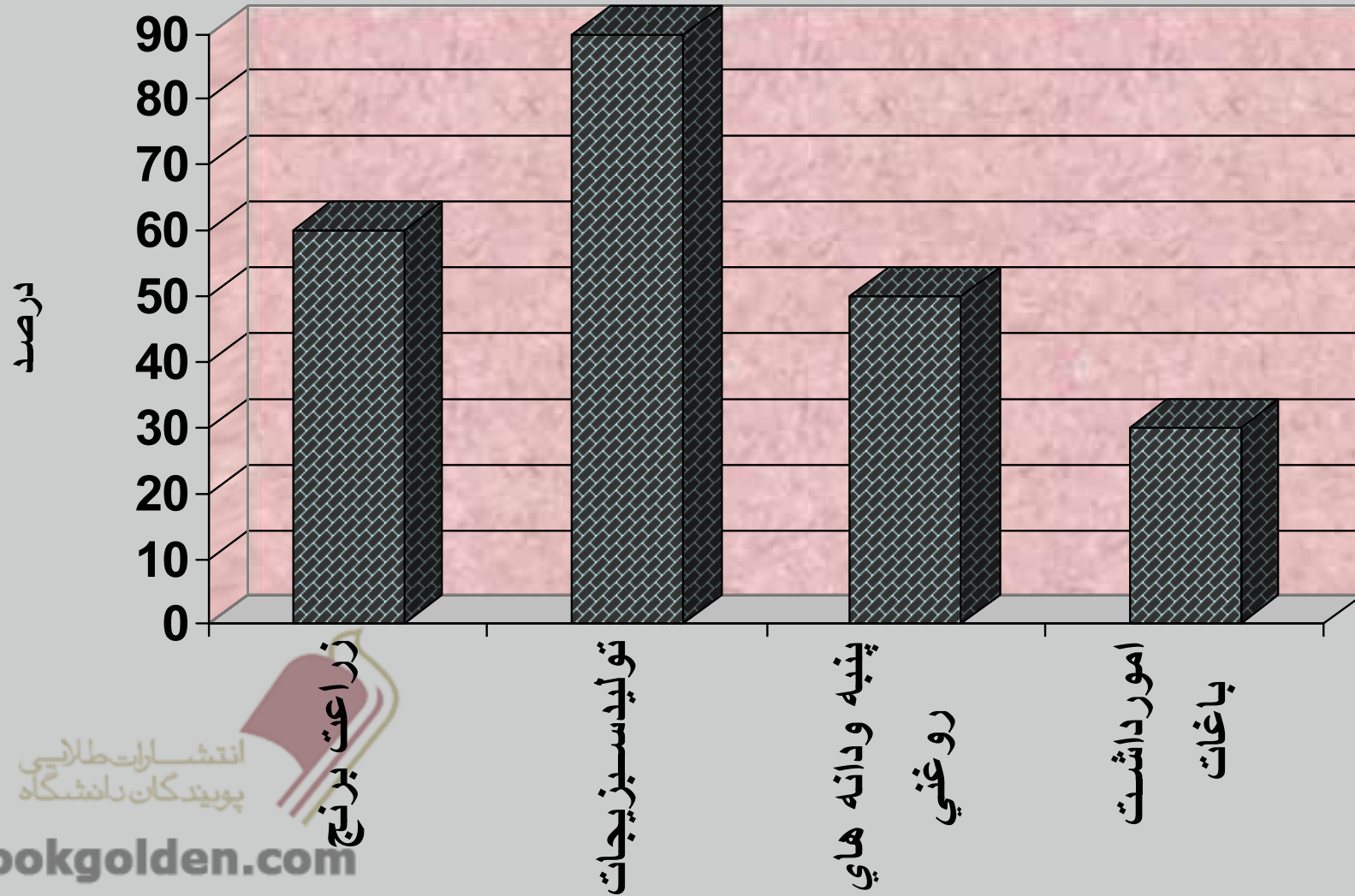
□ آمارهای موجود حاکی از این امر است که زنان روستایی بخش عظیمی از نیروی کار کشاورزی و روستایی در جهان را تشکیل می دهند. برآورد گردیده است که 46 درصد مواد غذایی جهان و حدود 60 درصد فعالیت های روستایی در جهان توسط زنان انجام می شود.

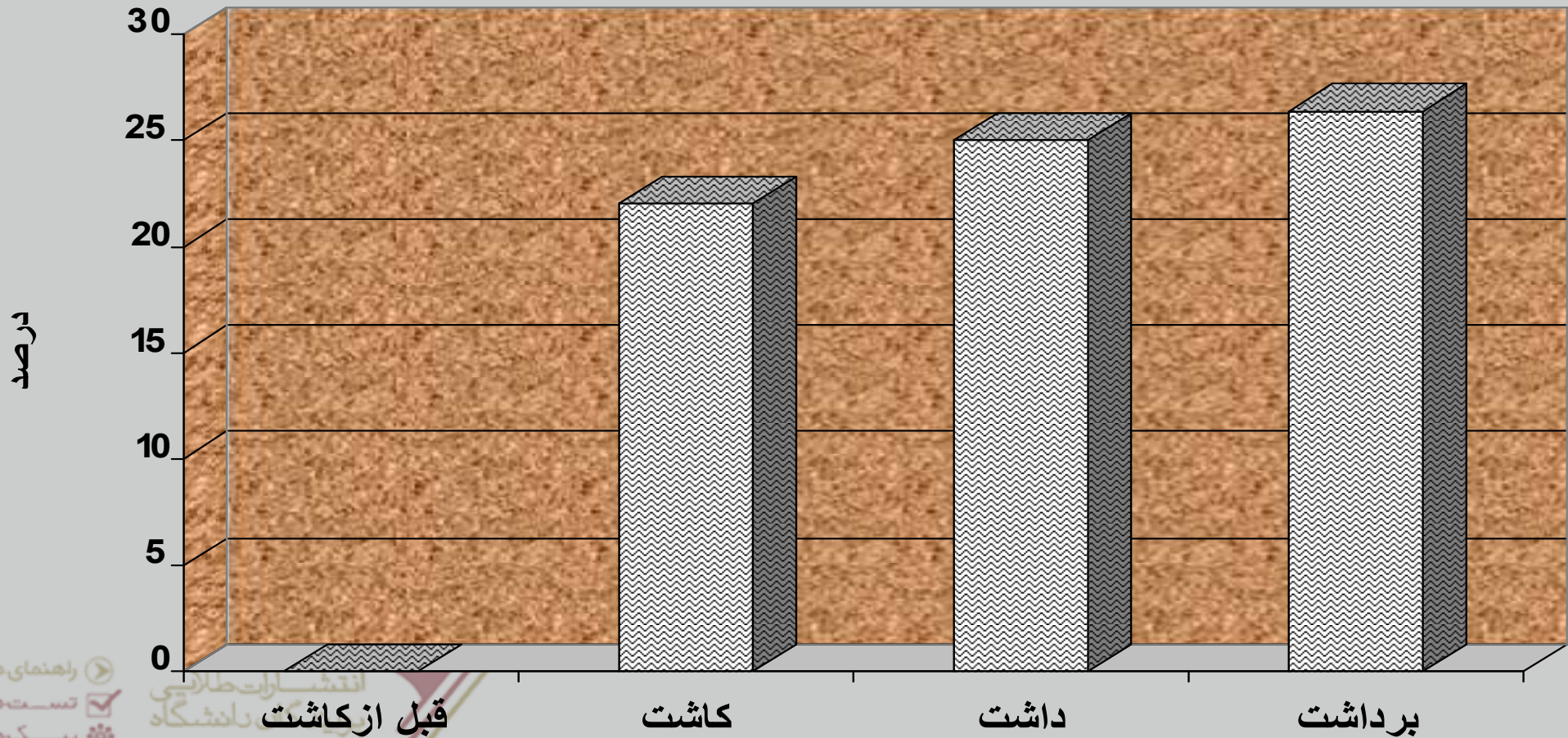
درصد سهم زنان بعنوان نیروی فعال در بخش کشاورزی در مناطق مختلف جهان

نقش زنان روستایی در تولید محصولات کشاورزی

متوسط درصد سهم زنان در مراحل مختلف فعالیتهای کشاورزی در استانهای کشور (1370)

عوامل مؤثر بر میزان مشارکت زنان در فعالیتهای کشاورزی

❑ خصوصیات فرهنگی مناطق

❑ نوع نام بهره برداری از اراضی

❑ ترکیب اعضای خانوار

❑ نوع فعالیت کشاورزی

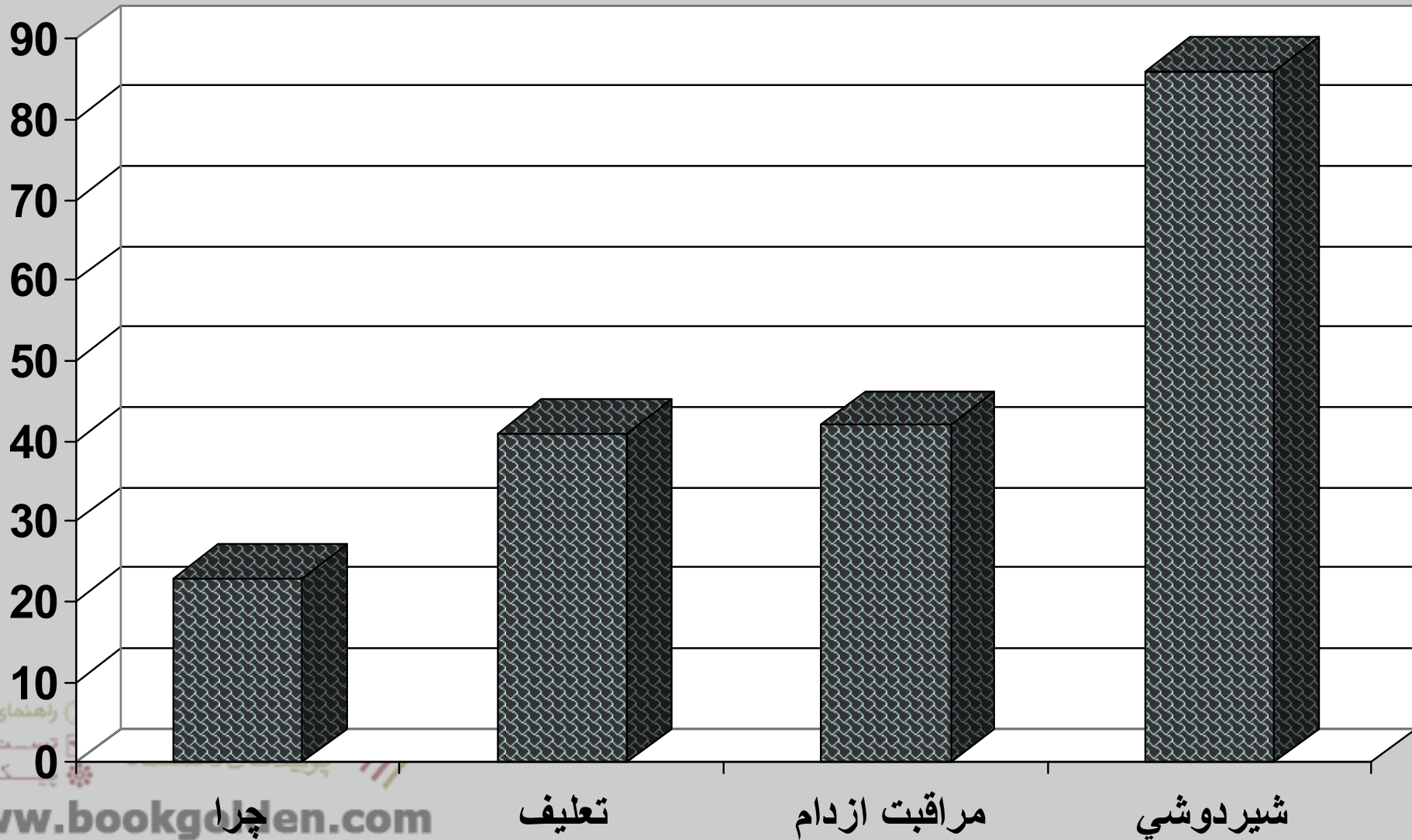
❑ خصوصیات طبیعی منطقه

❑ عوامل اقتصادی و اجتماعی

متوسط درصد سهم زنان در مراحل مختلف پرورش دام در استانهای کشور (1370)

نقش زنان روستایی در تولید صنایع دستی

طبق اطلاعات موجود 75 درصد تولیدات صنایع دستی در انحصار زنان است.

اشتغال در بخش صنایع دستی

□ بر اساس سرشماری سال 1365، 9/8 درصد از خانوارهای معمولی ساکن در نقاط روستایی کشور به امر صنایع دستی اشتغال داشته اند. قالی، قالیچه و گلیم بافی با 79/8 درصد رایجترین صنعت خانگی در بین این خانوارها بوده است.

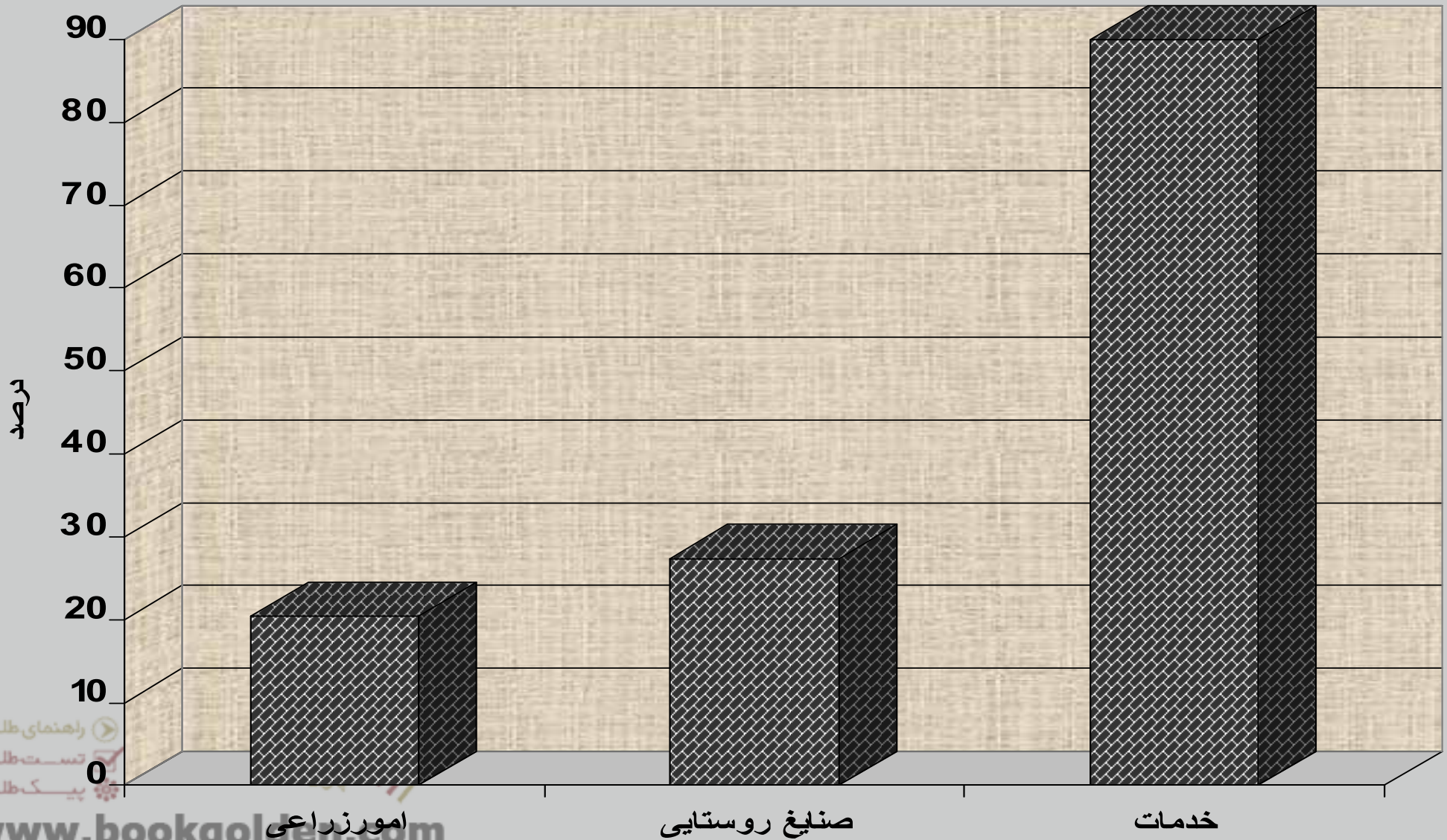
سهم شاغلان (جوانان و نوجوانان) بی مزد در اقتصاد روستا

□ در سال 1355 تعداد کارگران بی مزد در روستاها به

حدود 935 هزار نفر می رسیده است.

توزیع شغلی کارگران بی مزد در سال 1355

فصل چهارم :

روستاوسهم آن در تأمین مورد غذایی (امنیت غذایی)

نیازهای آتی کشور به مواد غذایی

□ روستا هنوز تولیدکننده عمده مواد غذایی کشور بحساب می آید.

□ روستا با صادرات مازاد تولید (حدود 25 درصد کل صادرات کشور)، درآمدهای ارزی مناسبی کسب می نماید.

علل مورد توجه قرار گرفتن بخش کشاورزی در بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

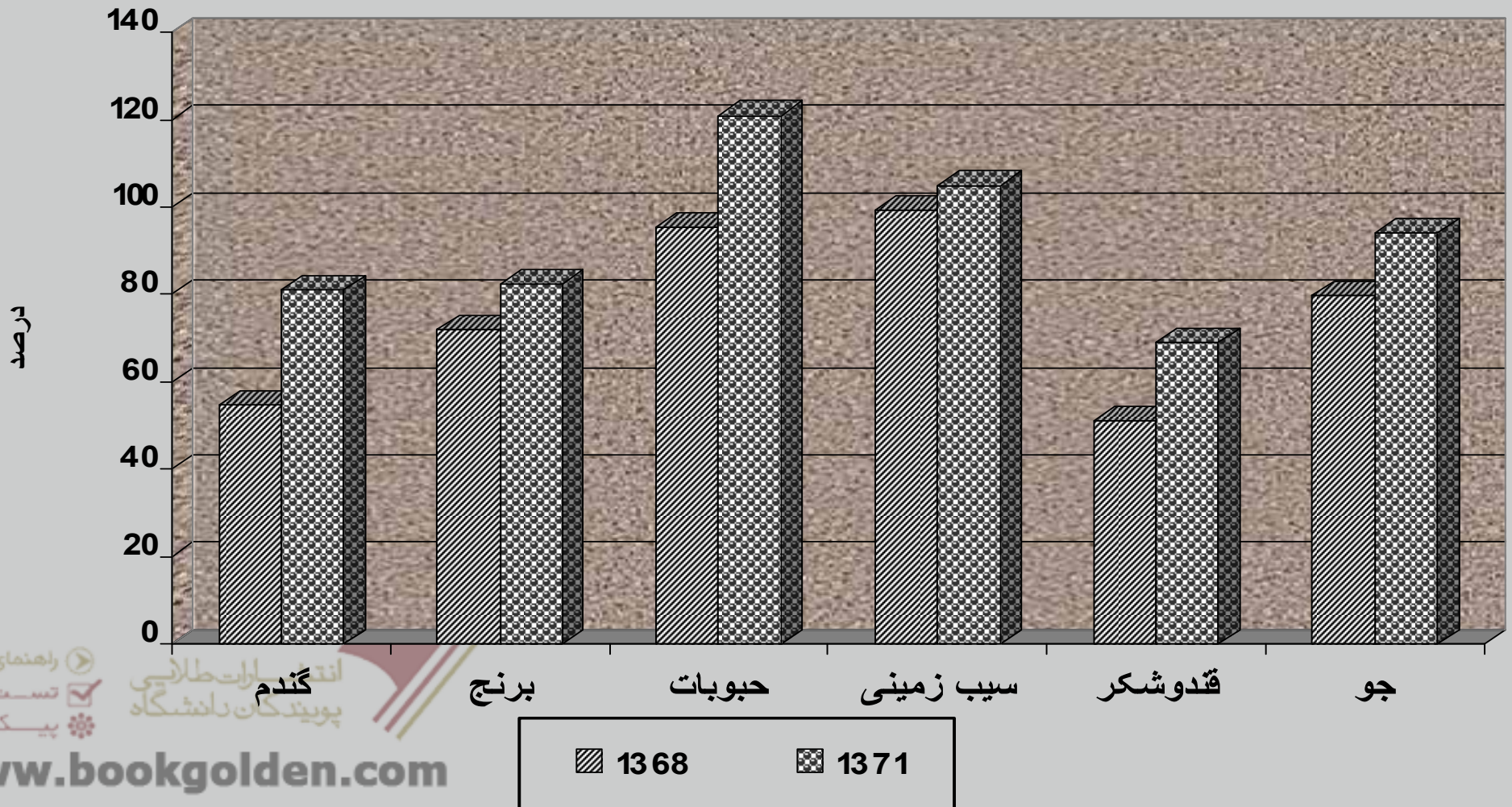
□ توجه به استقلال اقتصادی

□ محرومیت زدایی و کاهش فاصله طبقاتی و شهری و روستایی

مقایسه نرخ خودکفایی محصولات اساسی در سالهای 1368 و 1371

جایگاه اقتصاد روستا در برنامه های توسعه اقتصادی و اجتماعی

□ در کشور ما اهمیت و نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی است که این بخش را ضرورتاً محور قرار داده است. برخی از دلایل این ضرورت عبارتند از:

- ✓ این مسئله سبب سالم سازی اقتصادی در مفهوم مورد نظر می گردد.
- ✓ حجم عظیم محصولات کشاورزی تولید می گردد.
- ✓ افزایش تولید کشاورزی سبب قطع وابستگی، ارزآوری، افزایش صادرات غیر نفتی و... می شود.

بخش دوم

بنیانهای اقتصادی روستا

فصل اول

عوامل مؤثر در بنیانهای اقتصادی روستا

ساختارهای زیربنایی و روبنایی

1- ساختار اجتماعی

رفاه

بهداشت و درمان

آموزش

2- ساختار زیربنایی

تأسیسات حفاظتی و
فیزیکی روستایی

شبکه های ارتباطی

توسعه و تجهیز زیربنایی

3- ساختار اقتصادی

تأمین آب آشامیدنی سالم

بهسازی محیط روستایی

ایجاد ساختار بهداشتی

ایجاد ساختار آموزشی
(ابتدایی و راهنمایی)

ارائه خدمات فنی مورد نیاز
فرآیند کشاورزی

ایجاد شبکه های بانکی

اصلاح شبکه های تعاونی توزیع

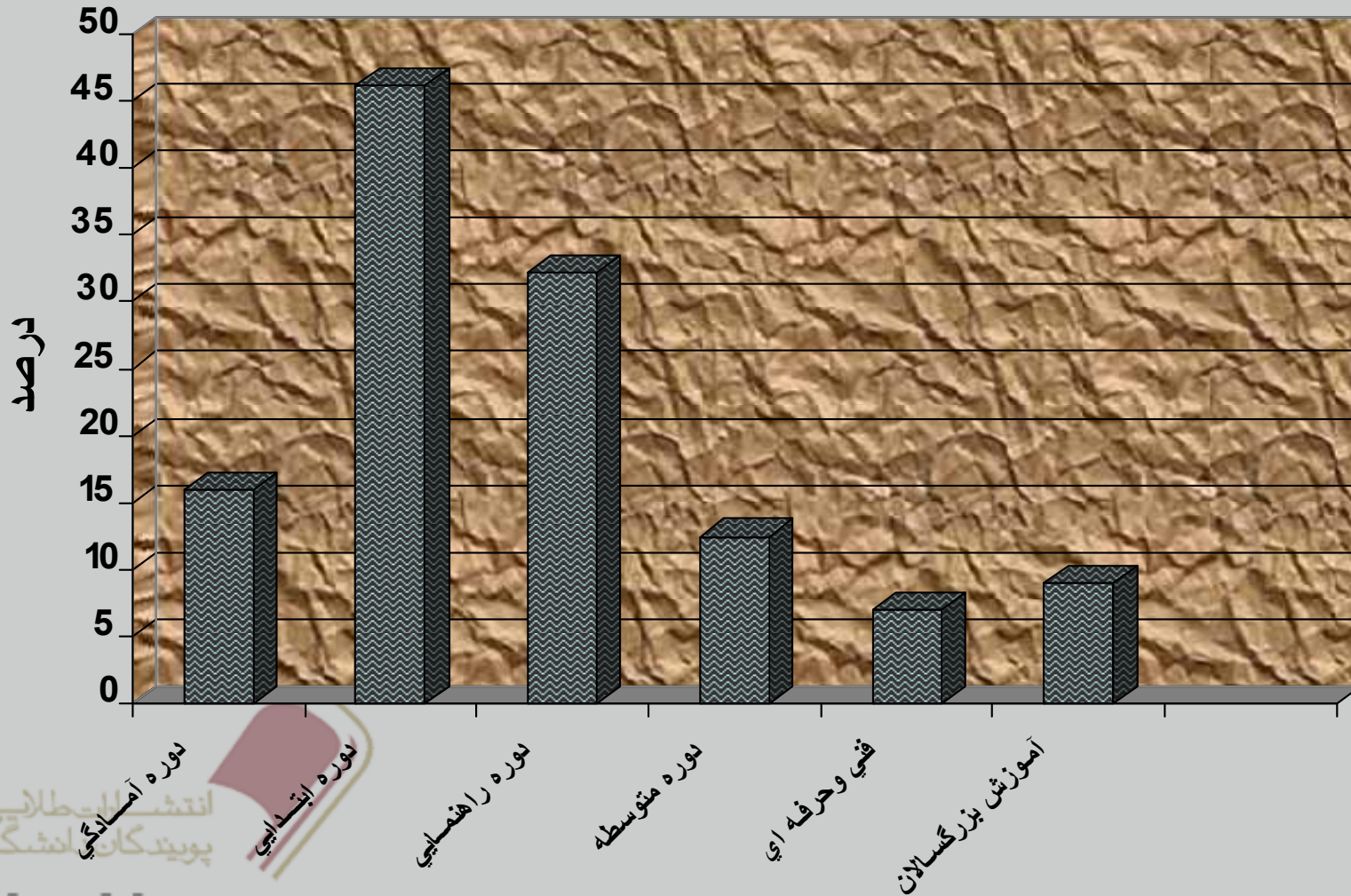
خدمات آموزشی

❑ خدمات آموزشی در فضاهای روستایی کشور از رده ابتدایی آغاز می شود و عموماً به دوره راهنمایی ختم می شود.

❑ در سال تحصیلی 71-1370، 66/4 درصد از کل آموزشگاهها 44/5 درصد از کل کلاسها 35/6 درصد از معلمان کشور در مناطق روستایی قرار داشته اند.

توزیع نسبی دانش آموزان روستایی در هر یک از دوره های تحصیلی

خدمات بهداشتی - درمانی جامعه روستایی

- خانه بهداشت روستایی
- مرکز بهداشتی - درمانی روستایی
- شبکه های آب آشامیدنی
- سایر تأسیسات:

✓ حمام

✓ غسلخانه

✓ کشتارگاه

وضعیت بهداشتی روستاها از نظر آماری در سال 1370

در سال مذکور تعداد خانه های بهداشت روستایی 9036

تعداد مراکز بهداشتی درمانی 2181 مرکز بوده است.

آب آشامیدنی سالم

در سال 1370 حدود 18892 آبادی و 11/8 میلیون

نفر روستایی از آب آشامیدنی سالم بهره مند بوده اند.

حمام بهداشتی

در سال 1365 به ازای هر 4 آبادی یک حمام
و مجموعاً متجاوز از 13 میلیون نفر از روستائیان کشور به
حمام دسترسی داشته اند.

تأسیسات و تجهیزات زیربنایی

خدمات زیربنایی که از عوامل مؤثر بر بنیانهای اقتصادی

روستابشمار می روند عبارتند از:

راههای ارتباطی ✓

تأمین سوخت و انرژی ✓

بهسازی فیزیکی روستاها ✓

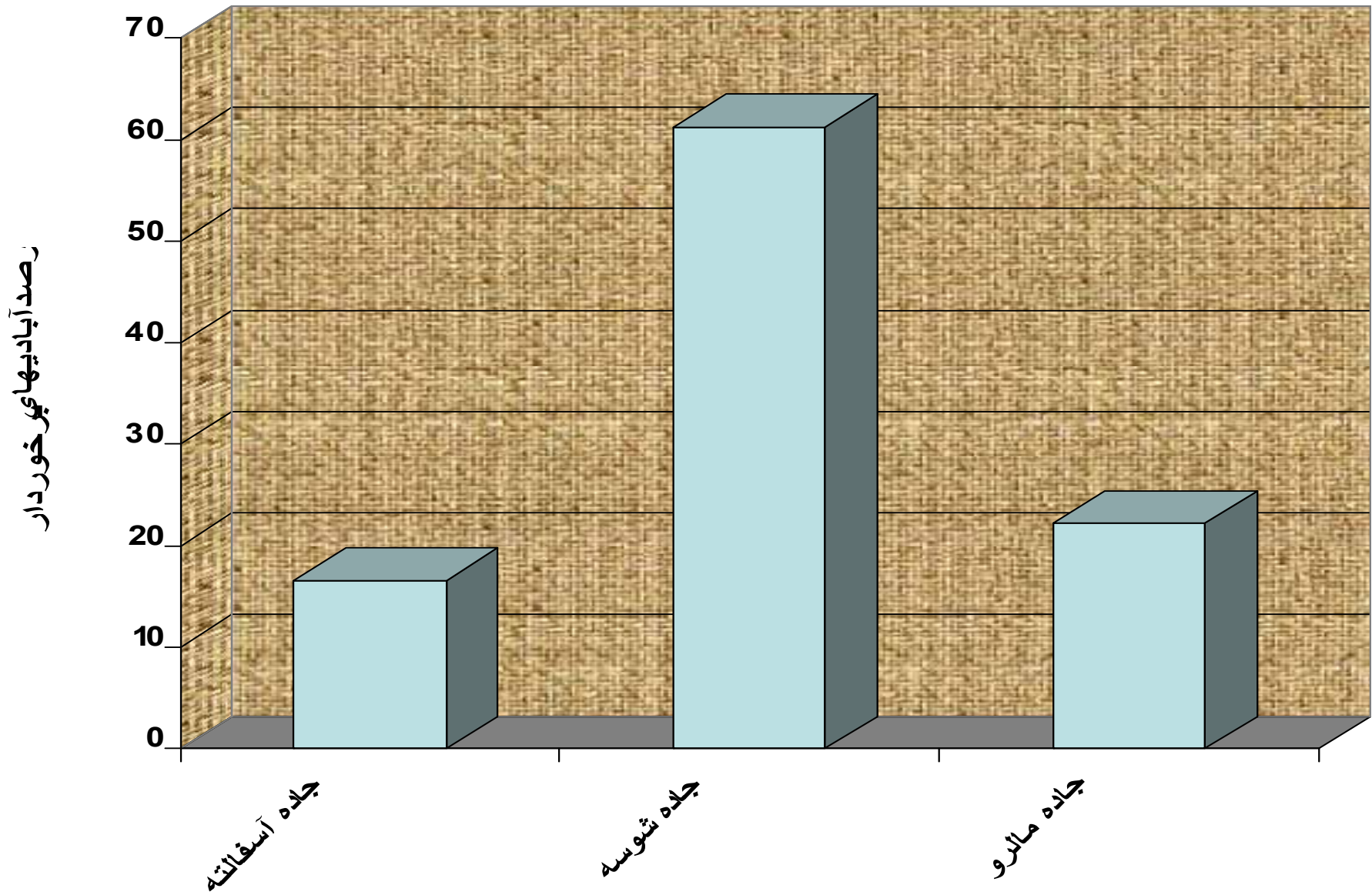
اهداف عمده ارائه خدمات زیربنایی در روستاها

□ بهره مندی روستائیان از اثرات توسعه و بهبود شرایط زیستی آنان

□ ارتقای سطح تولید و افزایش بازده بخش کشاورزی و سودآوری بیشتر آن برای روستائیان

توزیع انواع راههای روستایی در بین آبادیهای دارای سکنه سال 1365

بهسازی و ساماندهی روستاها

□ هدف اصلی از اجرای بهسازی ایجاد شرایط مناسب برای آن تعدادی از مراکز روستایی کشور است که قادرند نقش واسطه خدماتی را بین مجموعه ای از روستاها بایک یا چند نقطه شهری ایفانمایند و از هم اکنون می توانند هسته های آتی شهرهای کشور باشند.

عوامل مؤثر در بنیانهای اقتصادی روستاها

- (1) افزایش تولید و بهره‌وری
- (2) ایجاد اشتغال سودمند
- (3) دسترسی به خدمات روبنایی و زیربنایی
- (4) ایجاد تعادل نسبی بین مناطق شهری و روستایی

فصل دوم

کشاورزی

عوامل تولید عبارتند از:

(1) زمین

(2) کار

(3) سرمایه

(4) مدیریت

اقتصاد زمین

نقش زمین در اقتصاد روستایی مبتنی بر کشاورزی را باید از دیدگاه
مورد مطالعه قرارداد:

دیدگاه حقوقی ✓

دیدگاه اقتصادی ✓

مالکیت زمین و روند تحولات زمین داری

□ نقش مالکیت در طول تاریخ بعنوان عامل پیشرفت و همچنین بعنوان وسیله استثمار مطرح بوده است.

مالکیت و سیر تاریخی آن

□ تا این اواخر مالکیت روستاهای ما بر اساس نظام بزرگ مالکی بوده و این نظام در ایران سابقه ای به درازای تاریخ طولانی ایران دارد.

□ بعد از تغییر نظام فئودالی در ایران (اباب- رعیتی) در دوران صفویه، افشاریه، زندیه، قاجار و حتی بعد از مشروطیت تا آغاز اصلاحات ارضی کم و بیش ادامه داشت.

مبانی مالکیت و اشکال آن

□ مالکیت بمعنی صاحب، خداوند، کسیکه صاحب چیزی باشد و بتواند در آن تصرف کند.

□ مالکیت رابطه اجتماعی و قراردادی میان فرد یا گروه بایک موضوع است.

اشکال و انواع مالکیت ها قبل از سالهای 1340 (اصلاحات ارضی)

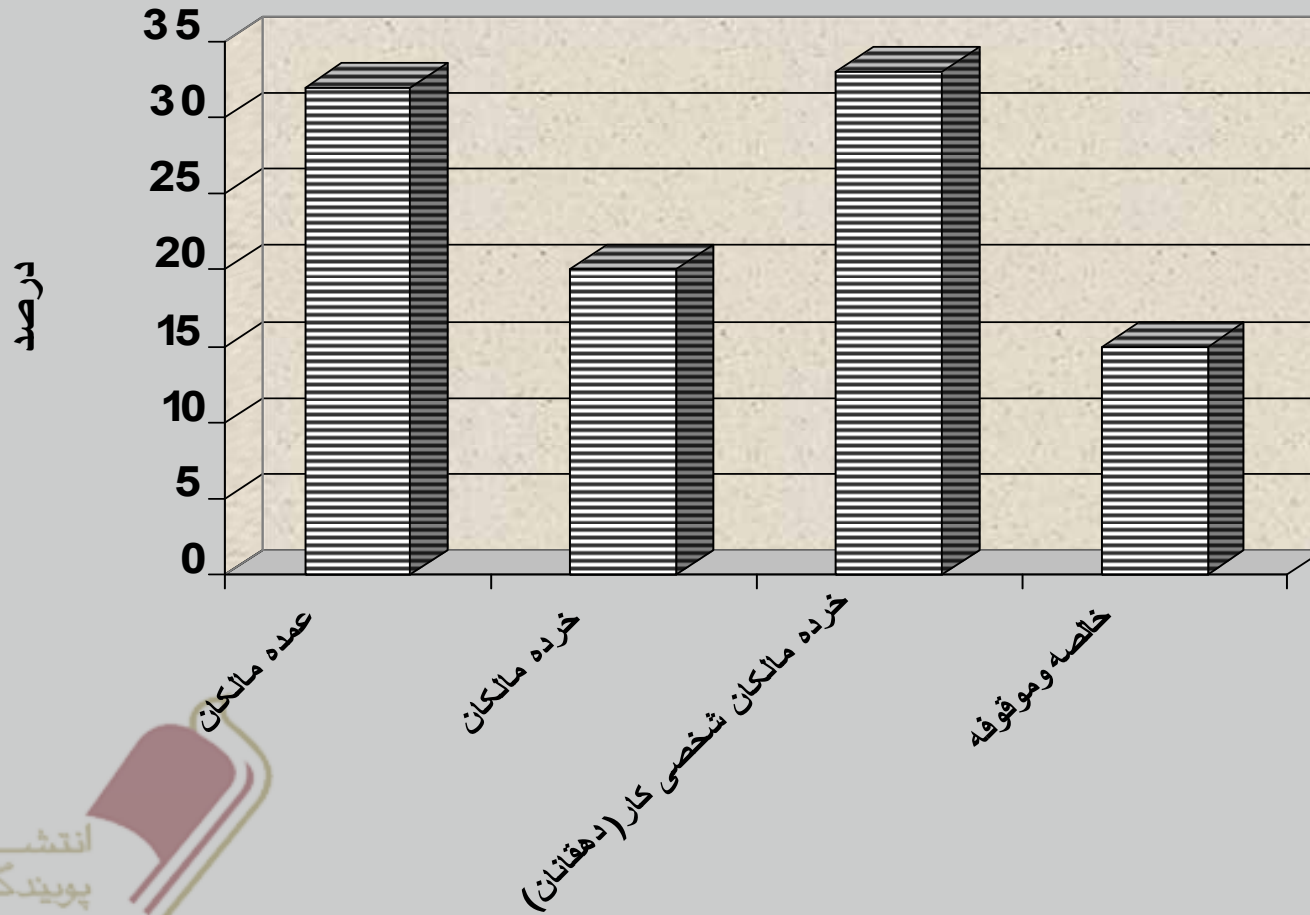
✓ مالکیت خصوصی

✓ املاک خالصه (دولتی)

✓ املاک وقفی (موقوفه)

توزیع اراضی بر اساس مالکیت خصوصی تا سال 1339

انواع عمده مالکی

- مالکان بسیار بزرگ که مالکیت آنان به بیش از 20 تا 30 دهه و حتی به 150 تا 300 دهه نیز می رسد.
- مالکان بزرگ که مالکیت آنان بیش از 5 دهه و مزرعه شش دانگی و گاهی تا 20 دهه و مزرعه هم می رسد.
- مالکان نسبتاً بزرگ که دارای بین یک تا 5 دهه شش دانگی و یا کمتر از شش دانگی بودند.
- مالکان متوسط تا نسبتاً بزرگ میزان مالکیت آنان در حد یک دهه شش دانگی (پراکنده یا یکجا) بود.

میزان اراضی مزروعی تحت تملک مالکیت‌های عمده مالکی تا سال 1339

4880 تا 7320 هکتار	مالکان بسیار بزرگ
1220 تا 4880 هکتار	مالکان بزرگ
224 تا 1220 هکتار	مالکان نسبتاً بزرگ
کمتر از 224 هکتار	مالکان متوسط تا نسبتاً بزرگ

خرده مالکان

□ میزان مالکیت خرده مالکان کمتر از دانگ (کمتر از یک تا کمتر از شش دانگ بود)

□ مقدار اراضی مزروعی آنان 40 تا کمتر از 244 هکتار بود

□ تعداد خرده مالکان 300 تا 350 هزار تخمین زده شده است

دهقانان یاخرده مالکان شخصی کار

این گروه معمولاً کمتر از یک دانگ مالکیت داشتند.

مقدار اراضی آنان عمدتاً کمتر از 40 هکتار و بطور متوسط حدود 10 هکتار بود.

تعداد آنان در حدود 800 تا 850 هزار خانوار تخمین زده شده اند.

املاک خالصه (دولتی)

□ املاک خالصه متعلق به دولت می باشد که تا قبل از مشروطیت ایران به حکام محلی و رؤسای قشون واگذار می گردید که از درآمدهای خارج حوزه مأموریت خود را تأمین می نمودند.

چگونگی اداره اراضی خالصه

□ برای مدت معینی به استفاده کننده منتقل می شد (خالصجات انتقالی)

□ بصورت تیول درقبال خدمات نظامی به رؤسای عشایر واگذار می شد (خالصجات تیولی)

□ در کنترل و تملک دولت باقی ماند (خالصجات دیوانی)

املاک اختصاصی یا سلطنتی

این گونه اراضی در دوره سلطنت رضاخان بوجدآمدکه عبارت بود از املاک شخصی یا املاک خصوصی خودشاه.

اقسام املاک اختصاصی یا سلطنتی (املاک واگذاری)

□ املاکی که از صاحبان سابق آنها به مبلغی بیش از 10000 ریال خرید شده بود.

□ املاکی که با املاک واقع در دیگر نقاط معاوضه شده بود.

□ املاکی که بوسیله غصب بدست آمده بود.

□ املاکی که از صاحبان سابق آنها به مبلغی کمتر از 10000 ریال خرید شده بود.

املاک وقفی (موقوفه)

املاک وقفی املاکی هستند که درآمد آن برای کارهای عام
المنفعه یا اموری که واقف تعیین کرده اختصاص داده
شده است که :

یا بصورت وقف عام و

یا وقف خاص می باشند

پراکندگی املاک موقوفه در سطح ایران

خراسان

خوزستان

کرمان

فارس

اصفهان

همدان

مرکزی (اراک)

تهران

اشکال بهره برداری از اراضی موقوفه

□ اجاره ای

□ سهم بری

اشکال و انواع مالکیت در ایران قبل از سال 1340

ردیف	1- مالکیت خصوصی	ردیف	2- مالکیت دولتی	ردیف	3- مالکیت موقوفه
1	فئودالی و نیمه فئودالی (بسیار بزرگ)	1	خالصه	1	وقف عام
2	بزرگ مالکی	2	مزارع خالص	2	وقف خاص
3	نسبتاً بزرگ				
4	مالکین متوسط				
5	خرده مالکی				
6	مالکیت اختصاصی				

مالکیت ها، بعد از اصلاحات ارضی (1340 تا 1357)

□ با اجرای اصلاحات ارضی مالکیت های دهقانی و خرده مالکی گسترش یافت ولی در عین حال پاره ای از بزرگ و نسبتاً بزرگ در قالب اراضی وسیع مکانیزه و غیره تا حدودی دست نخورده باقی ماند.

انواع و اشکال مالکیت ها از سال 1340 تا 1357

- (1) مالکیت دهقانی
- (2) خرده مالکی
- (3) مالکیت اربابی
- (4) مالکیت های بزرگ و نسبتاً بزرگ مکانیزه
- (5) مالکیت دولتی
- (6) مالکیت موقوفه

وضع مالکیت و نظام زمین داری بعد از انقلاب اسلامی

□ عمده ترین تغییراتی که در بعد از انقلاب اسلامی در نظام های کشاورزی بوجود آمده دودسته اند

✓ محدود ساختن اشکالی از نظام های بهره برداری که در گذشته متداول بوده اند

✓ توسعه و تقویت نظام هایی که پس از انقلاب ایجاد شده (تعاونی های مشاع) و یا بر اساس نظام های زمین داری گذشته معمول بوده است.

فصل سوم

نظام بهره برداری و شیوه تولیدکشاورزی

نظام، شیوه، بهره وری

نظام: بمعنی روش، نظم و ترتیب، آراستگی، سامان، طریقه و...

شیوه: بمعنی طور، عمل، روش، طرز، رسم، طریقه، اسلوب، گونه، هنجار و...

بهره برداری: بمعنی سود بردن از چیزی، عمل برداشتن از حاصل زراعت، سهم گرفتن، بفروش رساندن محصول کارخانه و...

مفهوم کلی نظام بهره برداری

□ عبارتست از مجموعه قواعد و رویه ها و قراردادهای عرفی و حقوقی که در آن روابط و مناسبات زارعان و یاسم بران در واحدهای بهره برداری قادر می گردند که به تولیدکشاورزی دست یابند و سهمی از محصولات را تصاحب نوبداشت نمایند.

نظامهای بهره برداری و شیوه های تولید قبل از سال 1340

□ رعیتی

□ ملکی

□ اجاره ای

□ مختلط

انواع نظامهای بهره برداری مختلط قبل از سال 1340

- رعیتی- ملکی
- رعیتی- اجاره ای
- ملکی- اجاره ای
- رعیتی- ملکی- اجاره ای

سازمان یاشیوه تولید قبل از سال 1340

□ قبل از اصلاحات ارضی سازمان تولیدی غالب و حاکم نظام (ارباب- رعیتی) بیشتر بصورت گروهی در قالب بنه، صحرا، حراثه، جوغ، فیش، درکار و دانگ بود.

سازمان تولیدی بنه

□ در بنه هزار عان اغلب دسته جمعی بکار اشتغال

داشتند و بادر نظر گرفتن عوامل پنجگانه، محصول را پس

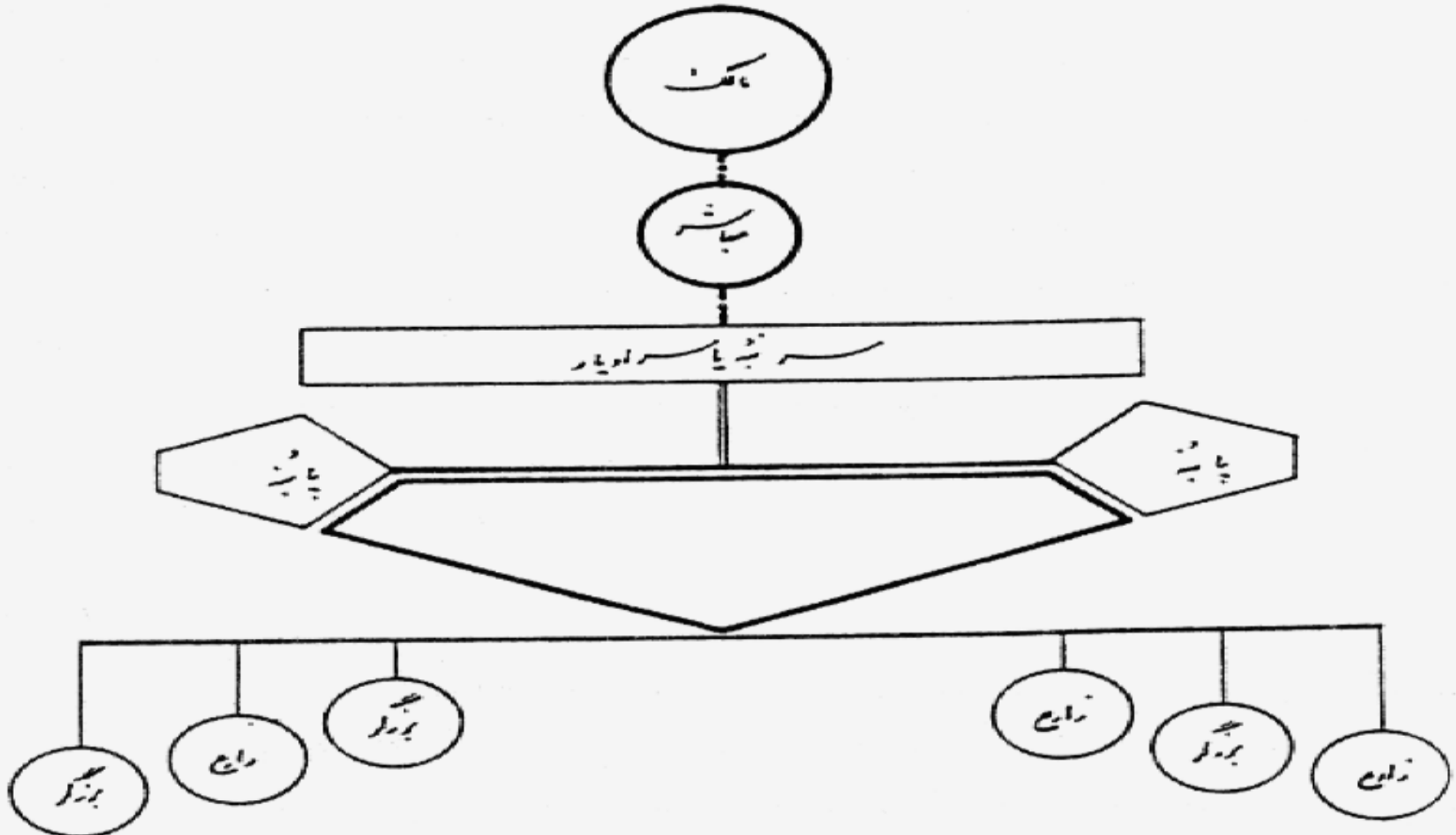
از دادن سهم ارباب بین خود تقسیم می کردند.

□ تعداد جفت هادر هر بنه 2 تا 4 جفت و حداکثر 8 جفت بود

شمای کلی سازمان کاری پاتولیدی بنه

بنه بندي بعداز اصلاحات ارضي

□ بعد از اصلاحات ارضي بنه بندي كاملاً از میان نرفته ولي
تغييراتي از لحاظ اقتصادي واجتماعي در آن بعمل آمده
است، که این تغييرات ناشي از سازمان مديريت روستا بوده
است.

سازمان تولیدی صحرا

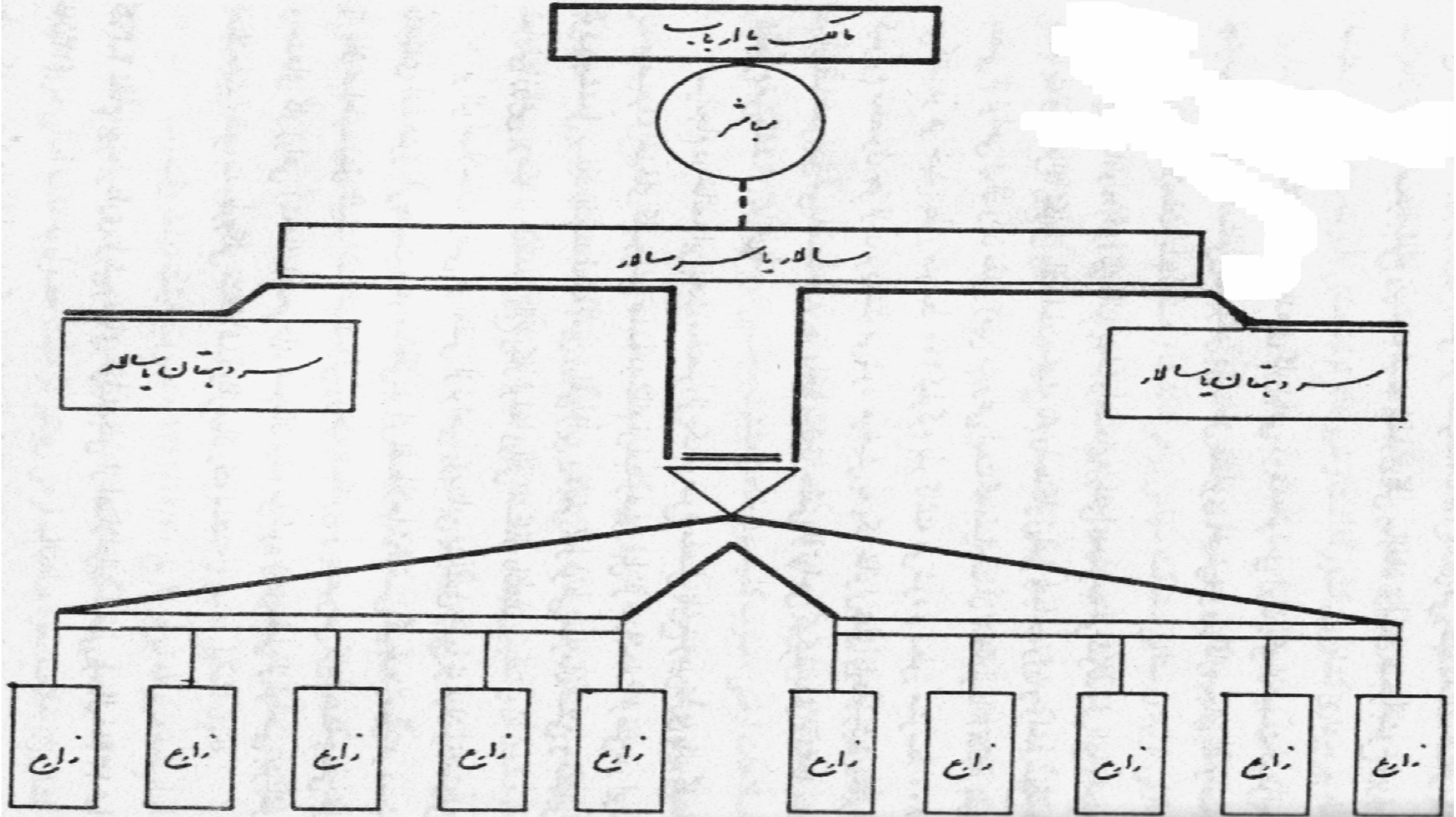
این نظام بهره برداری بیشتر در مناطق روستایی خراسان

نظیر شهر س_____تان سبزوار، کاش_____مر، تربت

حیدریه، مشهد و... مستقر بوده است.

شماي کلي سازمان توليدي صحرا

نظامهای بهره برداری بوجود آمده پس از اصلاحات ارضی (سال 1340 تا سال 1357)

❑ تعاونیهای تولید روستایی

❑ شرکتهای سهامی زراعی

❑ کشت و صنعتهای خصوصی و دولتی

هدف از تشکیل شرکتهای سهامی زراعی

- هدف اصلی از تشکیل شرکتهای سهامی زراعی افزایش درآمد کشاورزان بود که در راستای آن اهداف زیر دنبال می گردید:
- ✓ آشنایی زارعان با اصول و شیوه های پیشرفته کشاورزی ، دآمداری و دامپروری
- ✓ افزایش میزان سطح زیرکشت
- ✓ ترویج و توسعه فعالیت های غیرکشاورزی (صنایع روستایی)
- ✓ حداکثر استفاده از نیروی موجود در روستا
- ✓ جلوگیری از خرد شدن و تقسیم اراضی مزروعی

وضعیت شرکتهای سهامی زراعی تا سال 1357

تعداد 93 شرکت

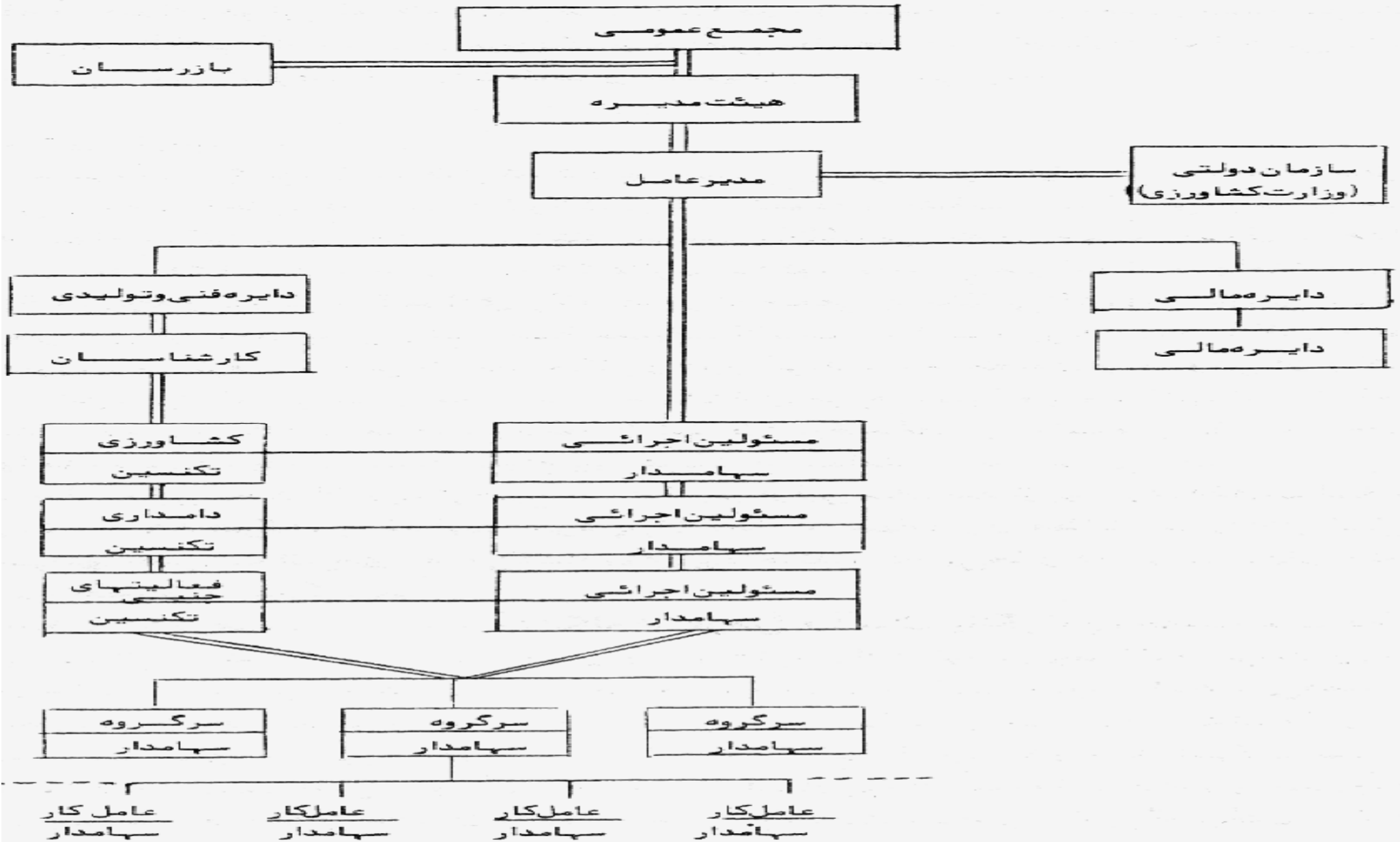
در سطح 891 روستا

تعداد خانوار سهام دار 35097 خانوار

کل اراضی واقع در محدوده شرکتهای 411144 هکتار

اراضی مورد تصرف شرکتهای 326308 هکتار

شمای کلی سازمان داخلی شرکتهای سهامی زراعی

بهره برداریهای تعاونی تولید روستایی

□ هدف از تشکیل تعاونیهای تولید روستایی در بعد از اصلاحات

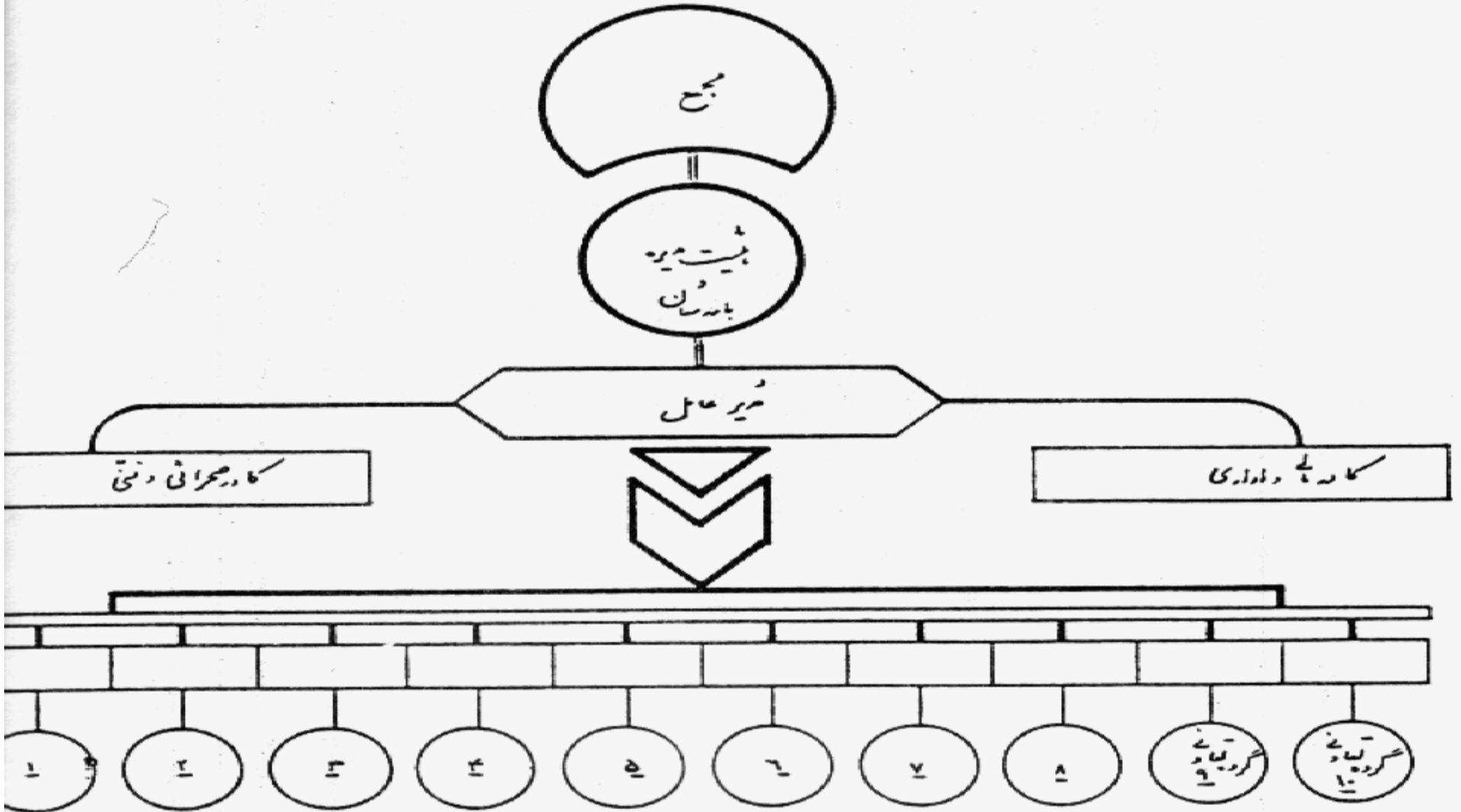
ارضی یکپارچه نمودن قطعات ارضی مزروعی داوطلب

عضو شرکتهای تعاونی روستایی در هر یک از دهات حوزه عمل

آن شرکتهای و ایجاد مزایای تبعی ناشی از آن بود.

شمای سازمان تولید تعاونی های تولید روستایی

وضعیت تعاونیهای تولید روستایی تشکیل شده از سال 1351 تا سال 1357

تعداد 39 تعاونی

تعداد خانوار عضو 11200 خانوار

میزان اراضی حوزه عمل 57402 هکتار

مقدار اراضی زیر کشت 32000 هکتار

ویژگیهای واحدهای کشت و صنعت

- مالکیت اراضی یکدست یا تقریباً یکدست است
- اراضی زراعی این واحدها اراضی یکپارچه بوده با سیستم نوین کشاورزی و آبیاری بهره برداری می شوند.
- ترکیب کشت در این واحدها هماهنگ با صنعت تبدیلی جنب آن است.
- سازمان تولید در این واحدها بشکل اقتصادی و متکی بر نیازهای بازار و مصرف صورت می گیرد
- بهره برداری از اراضی بشکل مترکم (intensiv)

نظام بهره برداری و شیوه های تولید کشاورزی بعد از انقلاب اسلامی

❑ بعد از انقلاب اسلامی در اشکال بهره برداری و شیوه های تولید کشاورزی در ایران تغییراتی بشرح زیر حاصل گردید:

✓ تعداد 87 شرکت سهامی زراعی و 19 شرکت تعاونی تولید روستایی در نقاط مختلف کشور منحل شدند.

✓ فقط 7 شرکت سهامی زراعی و 19 شرکت تعاونی تولید روستایی باقی ماندند و نیز پاره ای از کشت و صنعتهای خصوصی مصادره شدند.

✓ در بعضی از مناطق روستایی بهره برداری مشاع که نوعی تعاونی تولید هستند شکل گرفت.

اشکال بهره برداری موجود (بعد از انقلاب اسلامی)

بهره برداری اربابی

بهره برداری دهقانی

بهره برداری سهامی - زراعی

بهره برداری تعاونی تولید روستایی

بهره برداری کشت و صنعت دولتی و خصوصی

بهره برداری مشاع

تعاونی مشاع چیست؟

- واحدهای مشاع واحدهایی هستند که با الهام از شیوه های سنتی همکاری و تعاون در روستاهای مختلف کشوری یعنی بنه، صحرا و یا حرا و یا حرا و یا حرا طراحی شده است.

هدف از تشکیل تعاونیهایی مشاع

- ✓ تولید یکپارچه
- ✓ استفاده همزمان از ماشین آلات
- ✓ کمتر شدن هزینه تولید در واحد سطح
- ✓ شرکت افراد در تصمیم گیری
- ✓ افزایش تولید

شیوه تولید در تعاونیهایی مشاع

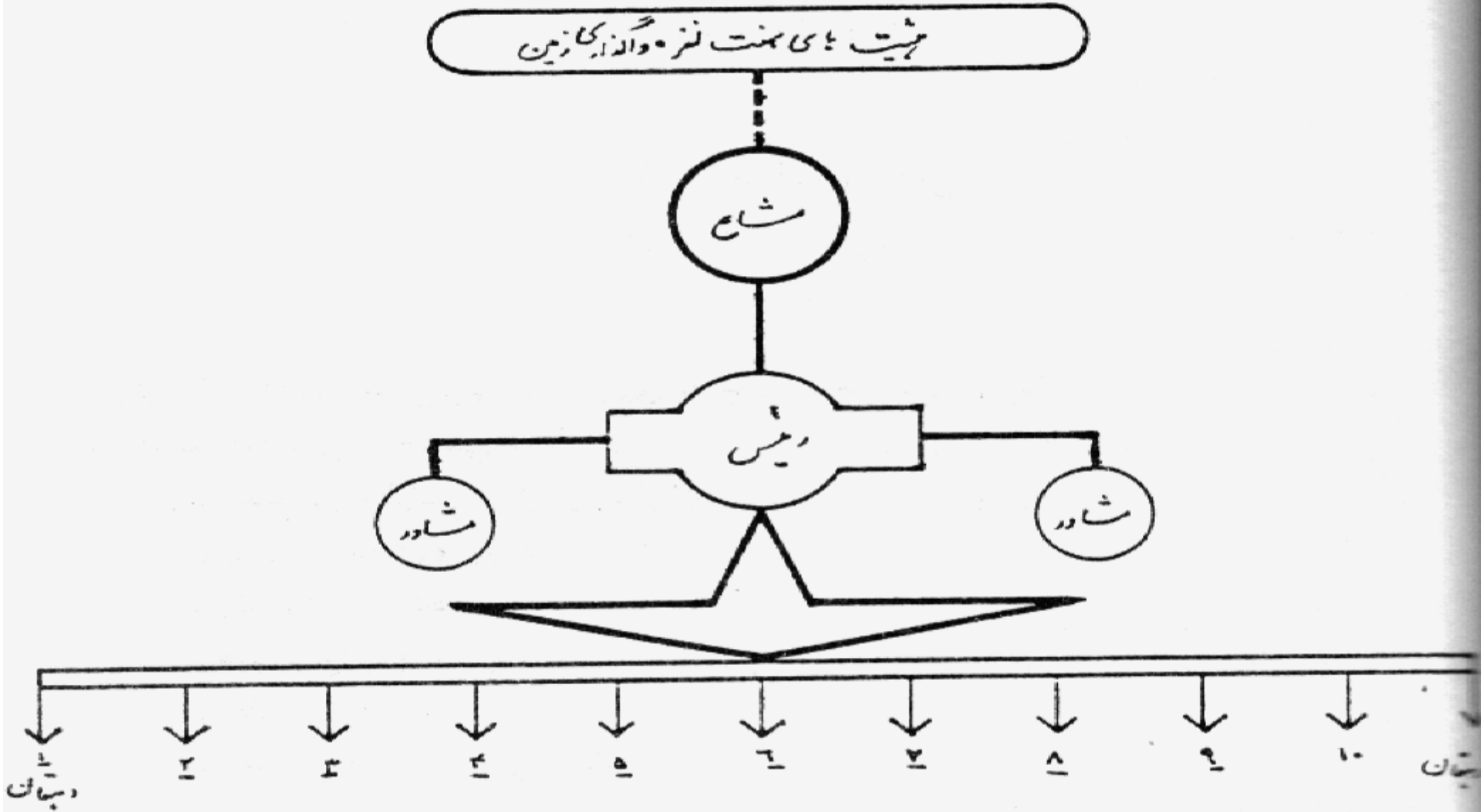
□ دو نوع شیوه تولید در مشاع وجود دارد:

✓ شیوه تولید جمعی

✓ شیوه تولید فردی

شمايي سازمانی مشاعها

وضعیت تعاونی های مشاع تا سال 1371

✓ تعداد 15357 واحد

✓ خانوار تحت پوشش 1000 خانوار

✓ اراضی تحت تملك 1128882 هکتار

✓ متوسط سطح زیرکشت هر مشاع 67 هکتار

✓ متوسط افراد شاغل در هر مشاع 15 خانوار

فصل چهارم

دیدگاه اقتصادی زمین

عوامل مؤثر بر ارزش اقتصادی زمین

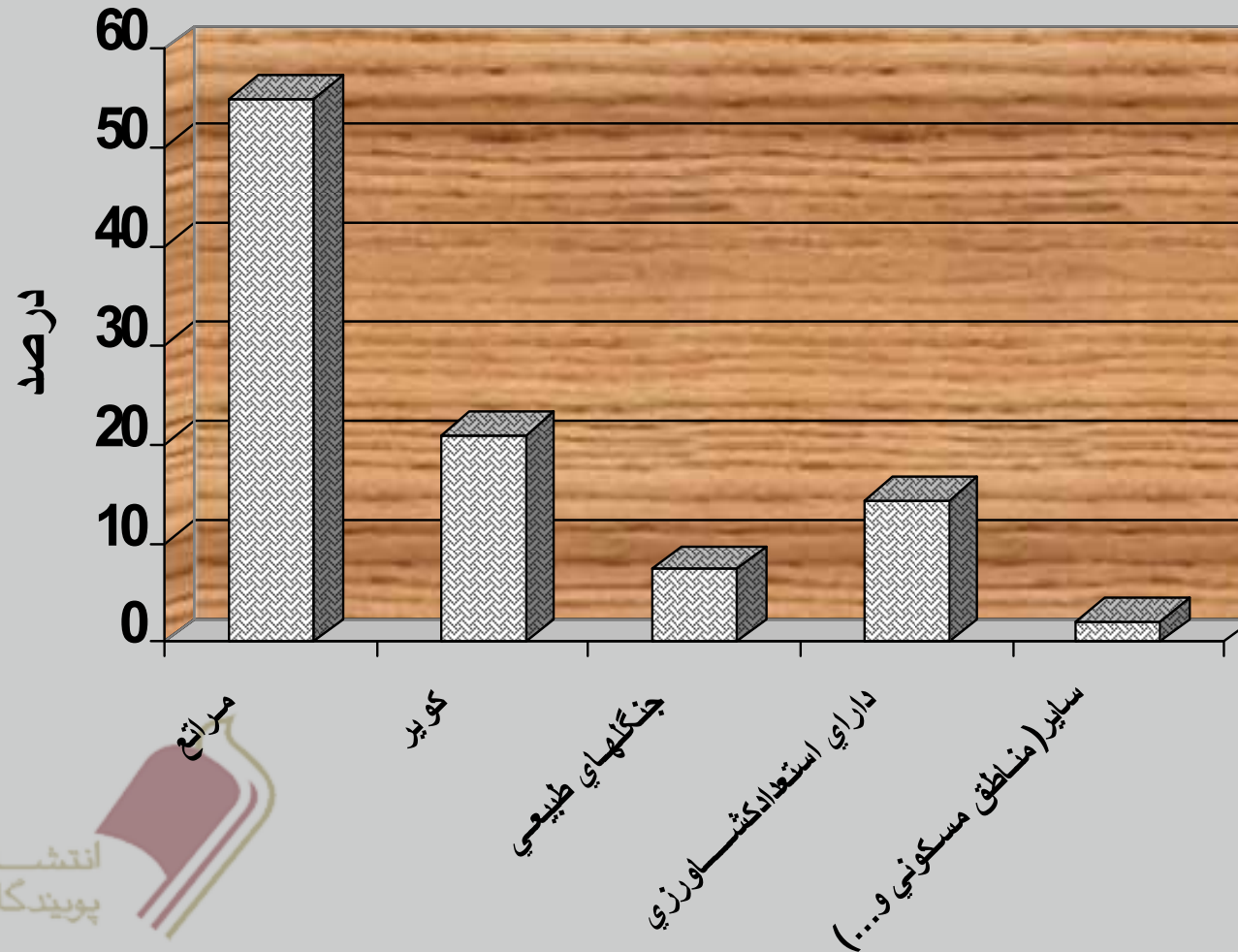
□ عوامل فیزیکی و محیطی

□ عوامل تکنولوژی

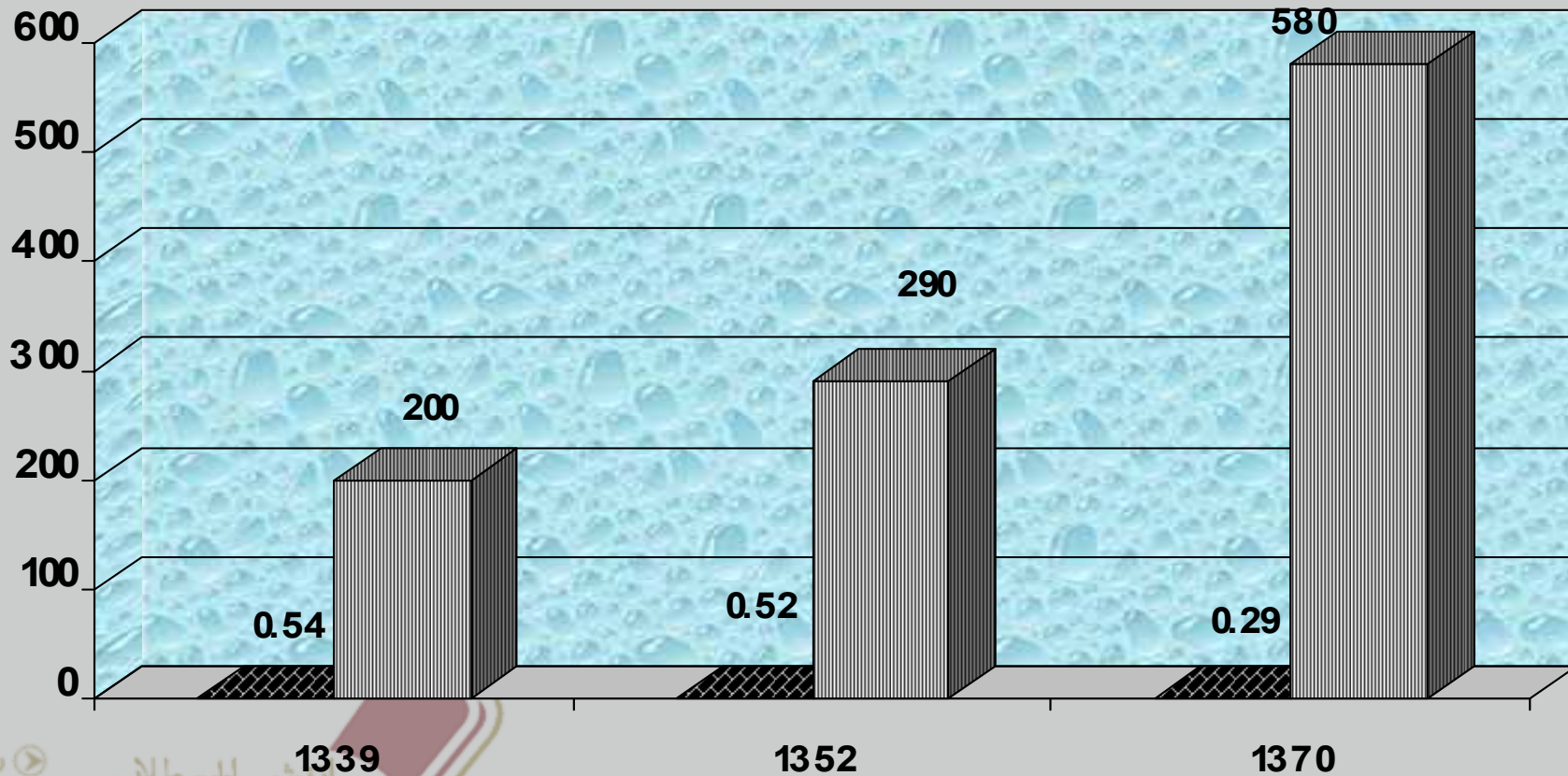
□ عوامل اقتصادی

نوع استفاده از اراضی در ایران

رابطه جمعیت و سرانه زمین زراعی طی سالهای مختلف

فصل پنجم

آب

(وضع مالکیت و مقدار و منابع آن، شیوه های استفاده و...)

ذخایر آبی و مالکیت و شیوه های استفاده از آن

□ موضوعات قابل توجه در مطالعه بارندگی یک منطقه از نظر اقتصاد کشاورزی روستایی:

✓ جمع بارندگی در سال

✓ فصل ریزش و بارندگی

✓ نوع بارندگی

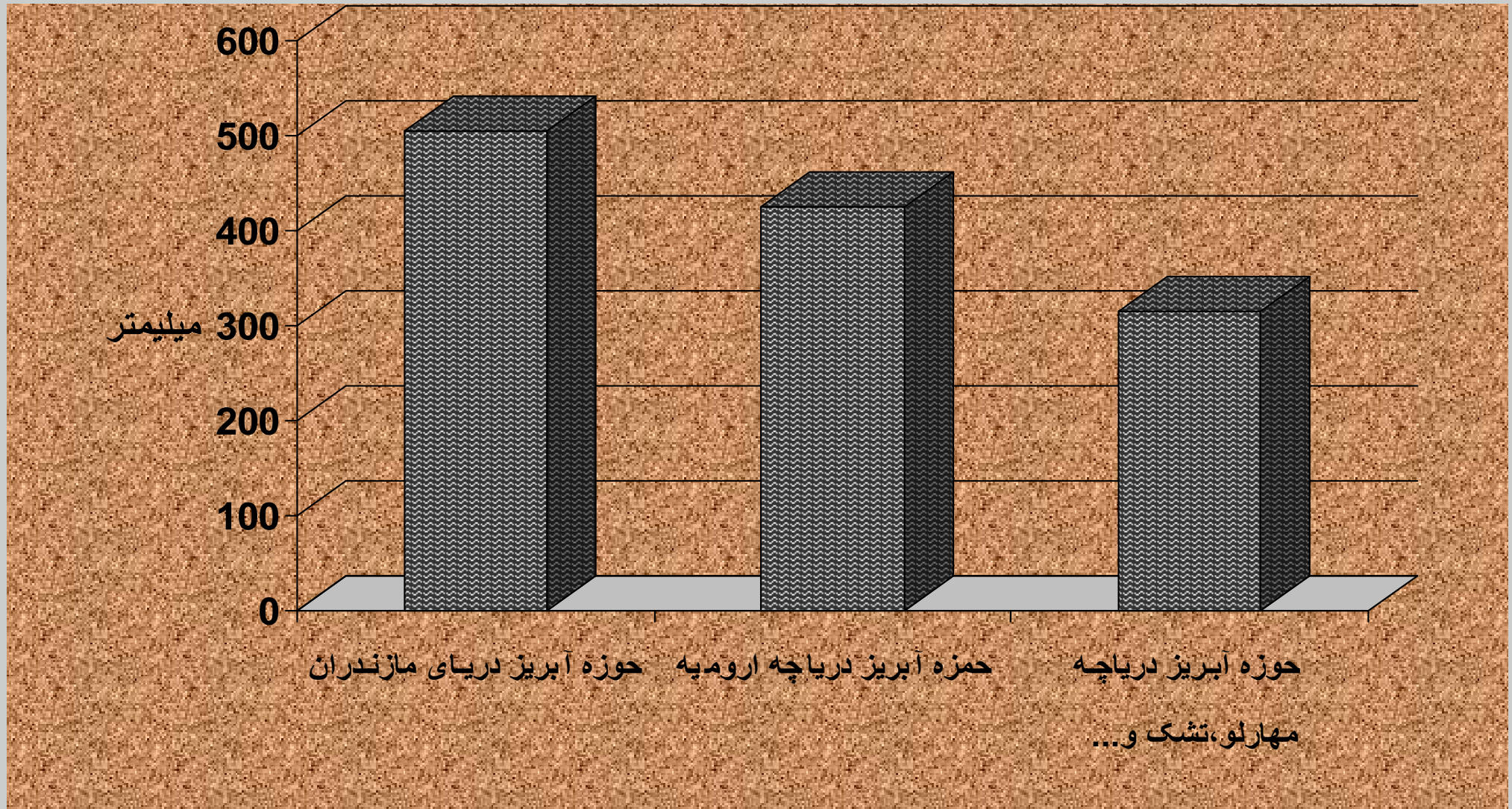
توزیع کلی بارندگی در سطح کشور

تقسیم منطقه‌ای ایران به تفکیک مناطق
پر باران و پر آب   کم باران و کم آب

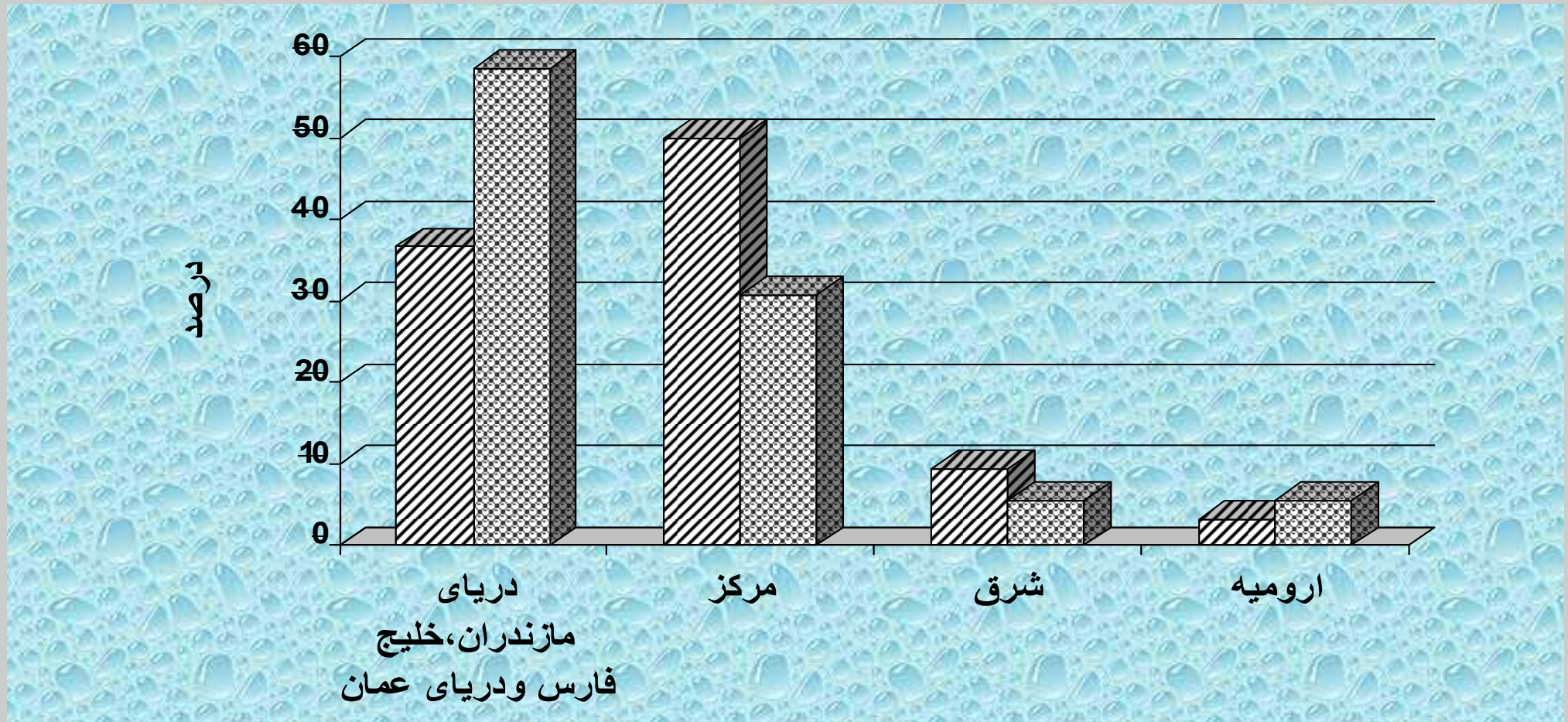

حوزه های آبریز اصلی کشور که دارای بیشترین متوسط

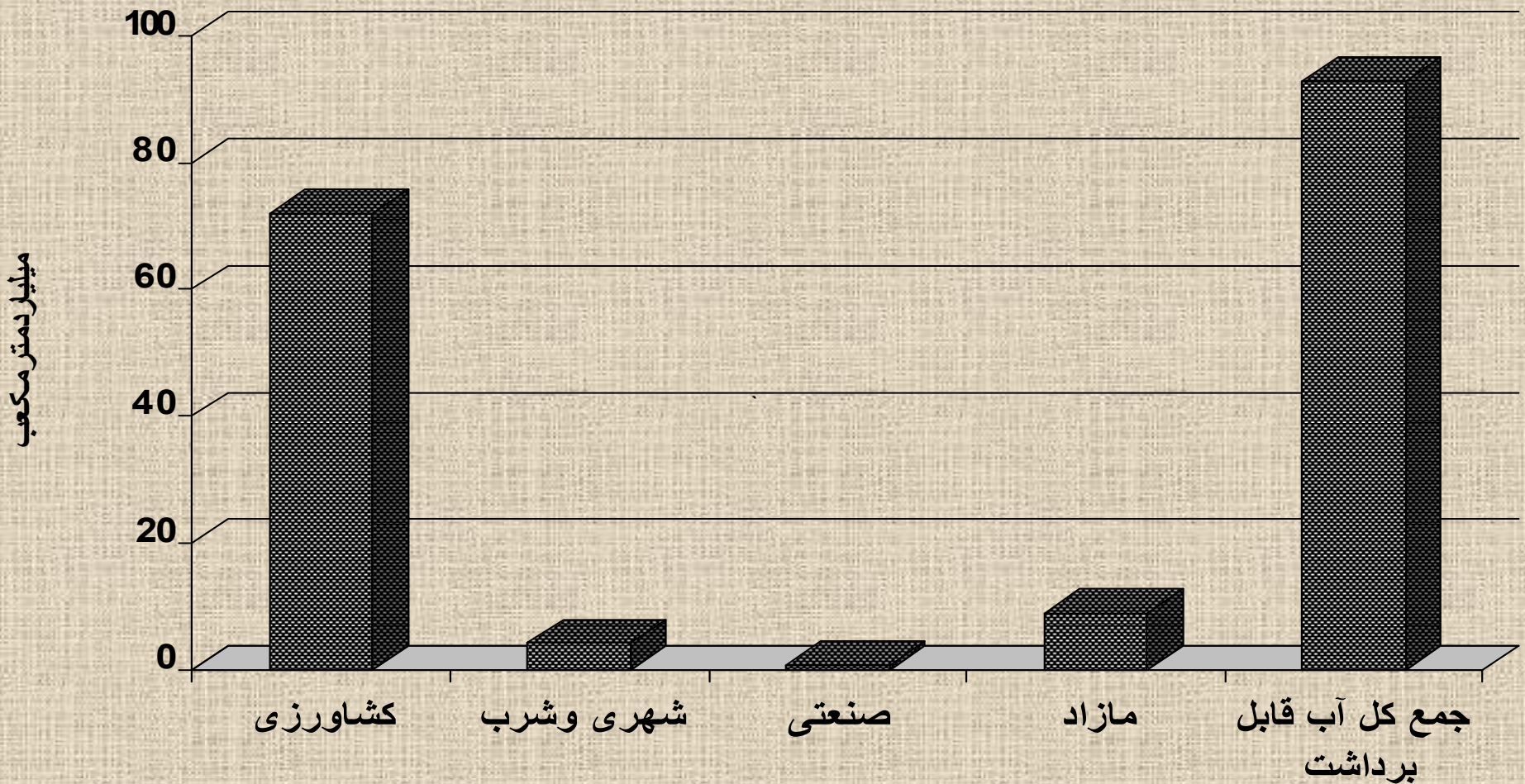
بارندگی سالانه می باشند

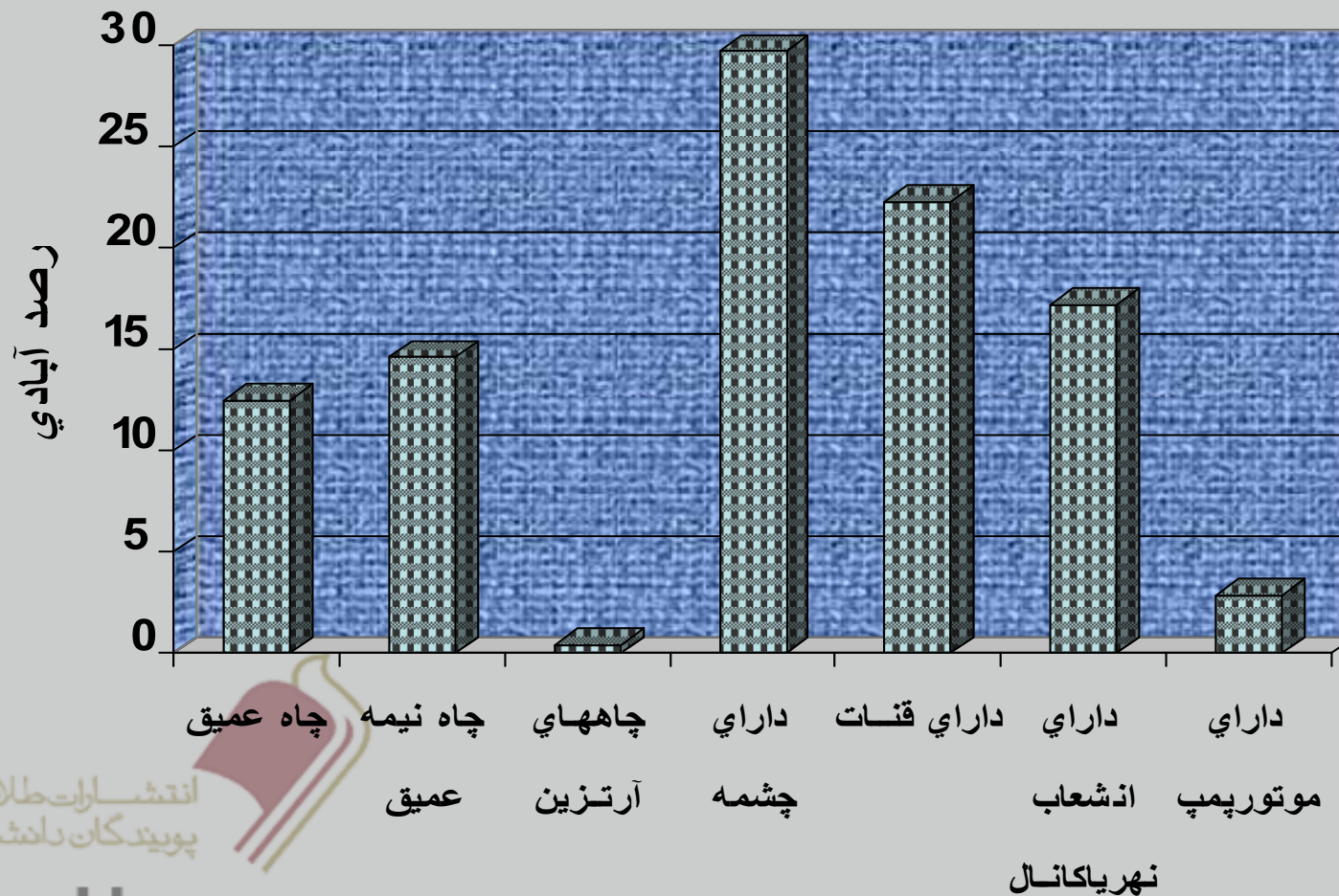
مقایسه وسعت و حجم دریافتی حوزه های آبریز کشور

وضعیت موجود بهره برداری از منابع آبی کشور (سال 1370)

توزیع منابع آب روستایی در سال 1367

نظام سنجش آب و تقسیم آن

□ مبنای اندازه گیری و سنجش آب کشاورزی در سطح کشور دو گونه است :

✓ سنجش زمانی آب

✓ سنجش حجمی آب (سنگ آب)

سنگ آب

هرسنگ آب عبارتست از : آن مقدار آبی که در زمین هموار و بدون شیب از برش مربعی با ابعاد 20 سانتی متر در یک ثانیه بگذرد.

مقدار هر سنگ آب در نواحی مختلف کشور

- ✓ در تهران یک سنگ آب عبارتست از مقدار آبی که از استوانه ای به مساحت 20% مترمربع و از قرار یک متر در هر ثانیه عبور نماید.
- ✓ در کرمان یک سنگ آب برابر مقدار آبی است که برای آبیاری 2 هکتار کافی است.
- ✓ در اصفهان یک سنگ آب برابر مقدار آبی است که بتواند یک جریب زمین را در یک ساعت مشروب نماید.
- ✓ در شیراز مقدار آبی است که از شکافی بوسعت 80 در 20 سانتی متر و از قرار ثانیه ای یک متر جریان دارد.
- ✓ در اراک مقدار آبی است که از میان چهار آجر که تشکیل روزه ای بوسعت 0/20 در 0/20 متر را می دهد بگذرد

انواع واحدهای اندازه گیری آب در بین روستاهای سطح کشور

- طاق (کرمانشاه، کاشان، جوشقان و...)
- زوج (خراسان و...)
- و...)
- هفته (مرند و...)
- بیل (کرمانشاه، کاشان و...)
- دانگ
- سبو (یزد و...)
- سهم
- سرجه (جوشقان و...)
- فنجان و...)
- جره (یزد و...)
- لوله (تبریز و...)

وضعیت اراضی کشاورزی کشور به تفکیک استانها

امکان توسعه اراضی زیر کشت آبی	نسبت به کل مساحت استان (درصد)		اراضی کشاورزی		استان
	اراضی زیر کشت آبی	اراضی کشاورزی	(کیلومتر مربع)	مساحت (کیلومتر مربع)	
ندارد	۷/۷	۱۱/۳	۳۱۶۰	۲۸۲۲۱	تهران
بسیار محدود	۶/۸	۲۲/۴	۷۲۱۰	۲۹۵۳۰	مرکزی
حدود ۲۲ هزار هکتار	۱۳/۵	۲۳/۳	۳۲۵۰	۱۴۸۲۰	گیلان
بیش از ۴۱۰ هزار هکتار	۸/۲	۱۹/۶	۹۱۵۰	۲۶۶۲۵	مازندران
تا حدود ۱۶۰ هزار هکتار	۹/۵	۳۲/۹	۲۱۶۳۰	۶۵۸۲۲	آذربایجان شرقی
تا حدود ۱۶۰ هزار هکتار	۱۰/۸	۲۶/۷	۱۰۰۰۵۰	۳۷۵۹۹	آذربایجان غربی
دارد	۲/۳	۲۷/۲	۶۲۸۰	۲۳۶۲۲	کرمانشاهان
تا حدود ۳۰۰ هزار هکتار	۶/۳	۱۵/۰	۹۹۸۰	۶۶۵۳۲	خوزستان
یا استان بوشهر تا حدود ۱۷۰ هزار هکتار	۲/۳	۹/۵	۱۱۲۰۰	۱۲۰۰۰۶	فارس
ندارد	۱/۵	۲/۴	۲۵۱۰	۱۸۵۶۷۵	کرمان
در غرب دارد	۲/۶	۸/۴	۲۶۶۶۰	۳۱۵۶۸۷	خراسان
تا حدود ۲۰ هزار هکتار	۲/۸	۲/۸	۵۰۳۰	۱۰۵۸۰۵	اصفهان
در شمال شرق تا ۱۰۰ هزار هکتار	-/۷	۱/۲	۲۱۲۰	۱۸۱۲۷۱	سیستان و بلوچستان
دارد	۵/۲	۲۰/۶	۱۱۳۰۰	۲۷۸۵۸	کردستان
دارد	۱۰/۶	۲۱/۳	۸۰۳۰	۱۹۲۲۵	همدان
دارد	۵/۸	۱۵/۷	۲۳۳۰	۱۴۸۲۰	چهارمحال و بختیاری
دارد	۶/۲	۲۹/۷	۸۲۹۰	۲۸۵۶۰	لرستان
دارد	۱/۱	۱۰/۸	۲۰۶۰	۱۹۰۸۶	ایلام
-	۳/۰	۱۲/۰	۱۹۲۰	۱۳۶۹۹	کهگیلویه و بویراحمد
دارد	-/۸	۷/۳	۱۸۲۰	۲۵۳۶۰	بوشهر
دارد	۸/۲	۳۱/۵	۱۱۲۵۰	۳۶۳۸۲	زنجان
-	-/۸	۱/۶	۱۳۶۰	۹۱۵۲۲	سمنان
-	-/۸	۱/۳	۹۱۰	۶۹۶۰۵	یزد
-	-/۸	۱/۳	۸۹۰	۶۵۳۷۹	هرمزگان
	۳/۵	۱۰/۲	۱۷۱۵۰۰	۱۶۲۸۰۰۰	

الگوی پراکنش زیرکشت آبی، جمعیت روستایی و...

استان	سهم از کل (۱) اراضی زیرکشت آبی کشور (درصد)		سهم از کل (۲) جمعیت روستایی کشور (درصد)	
	حیاتی (نفر)	جمعیتی (نفر) (۳)	حیاتی (نفر)	جمعیتی (نفر) (۳)
تهران	۳/۶۶	۵/۵۳	۲۶/۳	۵/۶
مرکزی	۳/۶۵	۲/۵۰	۲۰/۰	۱/۵
گیلان	۳/۹۵	۵/۵۹	۸۹/۱	۲/۱
مازندران	۷/۲۳	۹/۵۳	۲۸/۳	۲/۶
آذربایجان شرقی	۱۰/۶۳	۸/۸۶	۳۲/۲	۱/۵
آذربایجان غربی	۶/۷۷	۵/۰۸	۳۱/۹	۱/۶
کرمانشاهان	۱/۸۲	۲/۷۰	۲۷/۹	۱/۵
خوزستان	۸/۳۸	۵/۱۸	۱۸/۷	۱/۵
فارس	۸/۹۳	۶/۷۲	۱۳/۸	۲/۰
کرمان	۳/۴۹	۳/۹۷	۵/۵	۳/۵
خراسان	۱۵/۲۳	۱۲/۴۰	۹/۳	۱/۷
اصفهان	۵/۲۶	۵/۱۱	۱۱/۷	۳/۶
سیستان و بلوچستان	۲/۳۰	۳/۴۳	۴/۵	۵/۸
کردستان	۲/۶۵	۲/۷۴	۲۳/۳	۰/۹
همدان	۳/۷۸	۴/۰۳	۴۹/۱	۲/۰
چهارمحال و بختیاری	۱/۵۲	۱/۸۸	۳۱/۷	۳/۱
لرستان	۳/۴۷	۳/۰۰	۲۵/۹	۱/۴
ایلام	۰/۴۲	۰/۹۱	۱۲/۰	۱/۹
کهگیلویه و بویراحمد	۰/۶۳	۱/۳۸	۲۵/۲	۲/۷
بوشهر	۰/۲۷	۱/۴۲	۱۳/۳	۲/۴
زنجان	۴/۸۹	۴/۰۳	۲۶/۲	۱/۴
سمنان	۱/۴۲	۰/۷۴	۱/۹	۱/۸
یزد	۰/۸۲	۰/۹۳	۳/۲	۴/۰
هرمزگان	۰/۷۱	۲/۲۹	۸/۳	۷/۹
کل پهنه ایران	۱۰۰	۱۰۰	۱۴/۶	۲/۰

تراکم جمعیت: متوسط تمرکز جمعیت در هر کیلومتر مربع
تراکم حیاتی: متوسط تمرکز در هر هکتار اراضی زیرکشت.

۱- بر مبنای سرشماری کشاورزی سال ۱۳۶۷ کشور

۲- این ارقام مربوط به سال ۱۳۷۰ کشور است.

۳- با اغماض از پهنه‌هایی که خارج از حیط زیست روستاست.

فصل ششم

سرمایه، ماشین آلات، سایر وسایل کار و تکنولوژی
مورد استفاده در کشاورزی

سرمایه کشاورزی چیست؟

□ از لحاظ اقتصادی به کلیه مواد و اشیایی که بشر برای مصرف فوری و رفع نیازهای ضروری بطور مستقیم مصرف نکرده بلکه برای تولید ثروت‌های جدید بکار می‌برد «سرمایه» نامیده می‌شود. به عبارتی سرمایه را عامل واسطه تولید می‌نامند.

سرمایه هایی که در تولید مورد استفاده واقع می شوند عبارتند از:

❑ قوای طبیعی: مانند آبشار، نیروی باد و جریان آب

❑ ماشین آلات کشاورزی و وسایل حمل و نقل

❑ اموال غیر منقول: مانند زمین، ابنیه و ساختمان

❑ مواد اولیه و مواد نیمه تمام: مانند پنبه، پشم، بذر و کود

سرمایه های تولیدی از نقطه نظر مدت استفاده

□ سرمایه های ثابت

□ سرمایه های متغیر

سرمایه های ثابت

□ سرمایه هایی هستند که در ظرف مدت زیادی از آنها در راه تولید استفاده می شود.

سرمایه های متغیر

□ به اشیا یی گفته می شود که پس از یک دفعه مصرف، تغییر شکل داده از بین می روند. مانند مواد اولیه

انواع سرمایه ها از لحاظ نوع تولید

سرمایه های زراعتی

سرمایه های صنعتی

سرمایه های تجارتي

سرمایه های زراعتی شامل موارد زیر می شود

زمین

آب

ماشین آلات

حیوانات اهلی

قنوات

بذر

کودو...

نهادهای سرمایه ای

□ اگر نهاده طویل العمر (که در بیش از یک دوره در تولید شرکت کند) در نتیجه کوشش انسان تولید شده باشد جزو نهاده های سرمایه ای است.

سه تحول عمده مؤثر در تشکیل سرمایه در بخش کشاورزی

□ نهضت مشروطیت و لغو سیستم تیول داری در سال 1258 ه.ش

□ وقوع اصلاحات ارضی در دهه 1340

□ وقوع انقلاب اسلامی در سال 1357

موجودی سرمایه، استهلاک سرمایه، سرمایه گذاری ناخالص و خالص بخش کشاورزی در طی سالهای 67-1339

سال	موجودی سرمایه به قیمت ثابت سال ۱۳۵۳ KF(۲)	سرمایه گذاری ناخالص بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۵۳ IAGF(۱)	استهلاک سرمایه در بخش کشاورزی DF(۲)	سرمایه گذاری خالص در بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۵۳ INF(۲)
۱۳۳۸	۷۷۰/۵۶۴۱	۵/۰۳۰۰۰۰	۳۱/۸۹۷۲۵	-۲۶/۸۶۷۲۵
۱۳۳۹	۷۴۸/۱۳۱۵	۸/۳۹۰۰۰۰	۳۰/۸۲۲۵۶	-۲۲/۴۳۲۵۶
۱۳۴۰	۷۲۷/۸۳۶۳	۹/۶۳۰۰۰۰	۲۹/۹۲۵۲۶	-۲۰/۲۹۵۲۶
۱۳۴۱	۷۰۸/۶۶۲۸	۹/۹۴۰۰۰۰	۲۹/۱۱۳۴۵	-۱۹/۱۷۳۴۵
۱۳۴۲	۶۹۱/۶۵۶۳	۱۱/۳۴۰۰۰	۲۷/۳۴۶۵۱	-۱۷/۰۰۶۵۱
۱۳۴۳	۶۷۵/۰۵۰۰	۱۱/۰۶۰۰۰	۲۷/۶۶۶۲۵	-۱۶/۶۰۶۲۵
۱۳۴۴	۶۵۸/۰۴۸۰	۱۰/۰۰۰۰۰	۲۷/۰۰۲۰۰	-۱۷/۰۰۲۰۰
۱۳۴۵	۶۴۰/۳۲۶۱	۸/۶۰۰۰۰۰	۲۶/۳۲۱۹۲	-۱۷/۷۲۱۹۲
۱۳۴۶	۶۲۸/۹۱۳۱	۱۴/۲۰۰۰۰	۲۵/۶۱۳۰۴	-۱۱/۴۱۳۰۴
۱۳۴۷	۶۱۸/۹۵۶۵	۱۵/۲۰۰۰۰	۲۵/۱۵۶۵۲	-۹/۹۵۶۵۲
۱۳۴۸	۶۱۰/۴۹۸۲	۱۶/۳۰۰۰۰	۲۴/۷۵۸۲۶	-۸/۴۵۸۲۶
۱۳۴۹	۶۰۳/۹۷۸۳	۱۷/۹۰۰۰۰	۲۴/۴۱۹۹۳	-۶/۵۱۹۹۳
۱۳۵۰	۶۰۵/۳۱۹۲	۲۵/۵۰۰۰۰	۲۴/۱۵۹۱۳	۱/۳۴۰۸۷۰
۱۳۵۱	۶۱۵/۸۰۶۵	۲۴/۷۰۰۰۰	۲۴/۲۱۲۷۷	۱۰/۴۸۷۲۳
۱۳۵۲	۶۲۷/۳۷۴۳	۳۶/۲۰۰۰۰	۲۴/۶۳۲۲۶	۱۱/۵۶۷۷۴
۱۳۵۳	۶۵۵/۰۷۹۴	۵۲/۸۰۰۰۰	۲۵/۰۹۴۹۷	۲۷/۷۰۵۰۳
۱۳۵۴	۶۹۴/۰۷۶۲	۶۵/۲۰۰۰۰	۲۶/۲۰۳۱۸	۳۸/۹۹۶۸۲
۱۳۵۵	۷۲۴/۱۱۳۱	۵۷/۸۰۰۰۰	۲۷/۷۶۳۰۵	۳۰/۰۳۶۹۵
۱۳۵۶	۷۴۶/۲۴۸۴	۵۱/۱۰۰۰۰	۲۸/۹۶۴۵۲	۲۲/۱۳۵۴۸
۱۳۵۷	۷۵۳/۱۹۸۷	۳۶/۸۰۰۰۰	۲۹/۸۴۹۹۴	۶/۹۵۰۰۶۰
۱۳۵۸	۷۵۶/۰۷۰۸	۳۳/۰۰۰۰۰	۳۰/۱۲۷۹۵	۲/۸۷۲۰۴۹
۱۳۵۹	۷۶۱/۱۲۸۰	۳۵/۳۰۰۰۰	۳۰/۲۴۲۸۳	۵/۰۵۷۱۶۹
۱۳۶۰	۷۶۹/۱۸۲۹	۳۸/۵۰۰۰۰	۳۰/۴۴۵۱۲	۸/۰۵۴۸۸۰
۱۳۶۱	۷۷۱/۵۱۵۶	۳۳/۱۰۰۰۰	۳۰/۷۶۷۳۲	۲/۳۳۲۶۷۸
۱۳۶۲	۷۸۶/۹۵۵۰	۴۶/۳۰۰۰۰	۳۰/۸۶۰۶۲	۱۵/۴۳۹۳۸
۱۳۶۳	۷۸۹/۷۷۶۸	۳۴/۳۰۰۰۰	۳۱/۵۹۱۰۷	۲/۸۲۱۷۹۸
۱۳۶۴	۸۰۰/۷۸۵۷	۴۲/۶۰۰۰۰	۳۱/۴۷۸۲۰	۱۱/۰۰۸۹۳
۱۳۶۵	۷۹۹/۱۵۴۳	۳۰/۴۰۰۰۰	۳۲/۰۳۱۴۳	-۱/۶۳۱۴۳۰
۱۳۶۶	۷۹۴/۶۸۸۱	۲۷/۵۰۰۰۰	۳۱/۹۶۶۱۷	-۴/۴۶۶۱۶۹
۱۳۶۷	۷۸۷/۰۰۰۶	۲۴/۱۰۰۰۰	۳۱/۷۸۷۵۲	-۷/۶۸۷۵۱۹

منابع عمده سرمایه گذاری در بخش کشاورزی وروستایی

□ بخش خصوصی (کشاورزان و گروه‌های دیگر جامعه)

□ بخش دولتی

□ سیستم بانکی

عللی که سبب عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه گذاری در بخش کشاورزی گردیده است

- ابهام در مالکیت زمین و عدم اطمینان در سیستم زمین داری
- نامشخص بودن نظام بهره برداری
- نامشخص بودن حدود و قلمرو فعالیت های دولتی
- بی ثباتی در سیاستها و مقررات کشاورزی
- عملکرد و بازده کم زمین
- پایین بودن قیمت تضمینی محصولات کشاورزی و د

- ✓ مراجعه به مراج بسیار مسئول
- ✓ کمبود نهاده های کشاورزی
- ✓ ضایعات بیش از حد محصولات کشاورزی
- ✓ کمبود تحقیقات کشاورزی
- ✓ مقاومت در برابر پذیرش نوآوریها
- ✓ کافی نبودن امکانات رفاهی و زیربنای در مراکز تولیدی
- ✓ روابط نابرابر به ضرر تولیدکننده
- ✓ نامشخص بودن استراتژی داخل بخش
- ✓ پایین بودن کیفیت نهاده ها
- ✓ کمبود آب

فصل هفتم

ماشین آلات کشاورزی (اقتصادکاربردماشین آلات کشاورزی)

وضع گذشته کاربرد ماشین آلات در کشاورزی

✓ ورود اولین تراکتور چرخ آهنی به ایران در حدود سال 1300 بود

✓ استفاده از تراکتور بعنوان مهمترین کاربرد تکنولوژی در کشاورزی با ورود تراکتور به یکی از روستاهای ورامین در سال 1328 آغاز شده است.

✓ استفاده جدی از تراکتور در روستاهای کشور از سال 1322 بوده است.

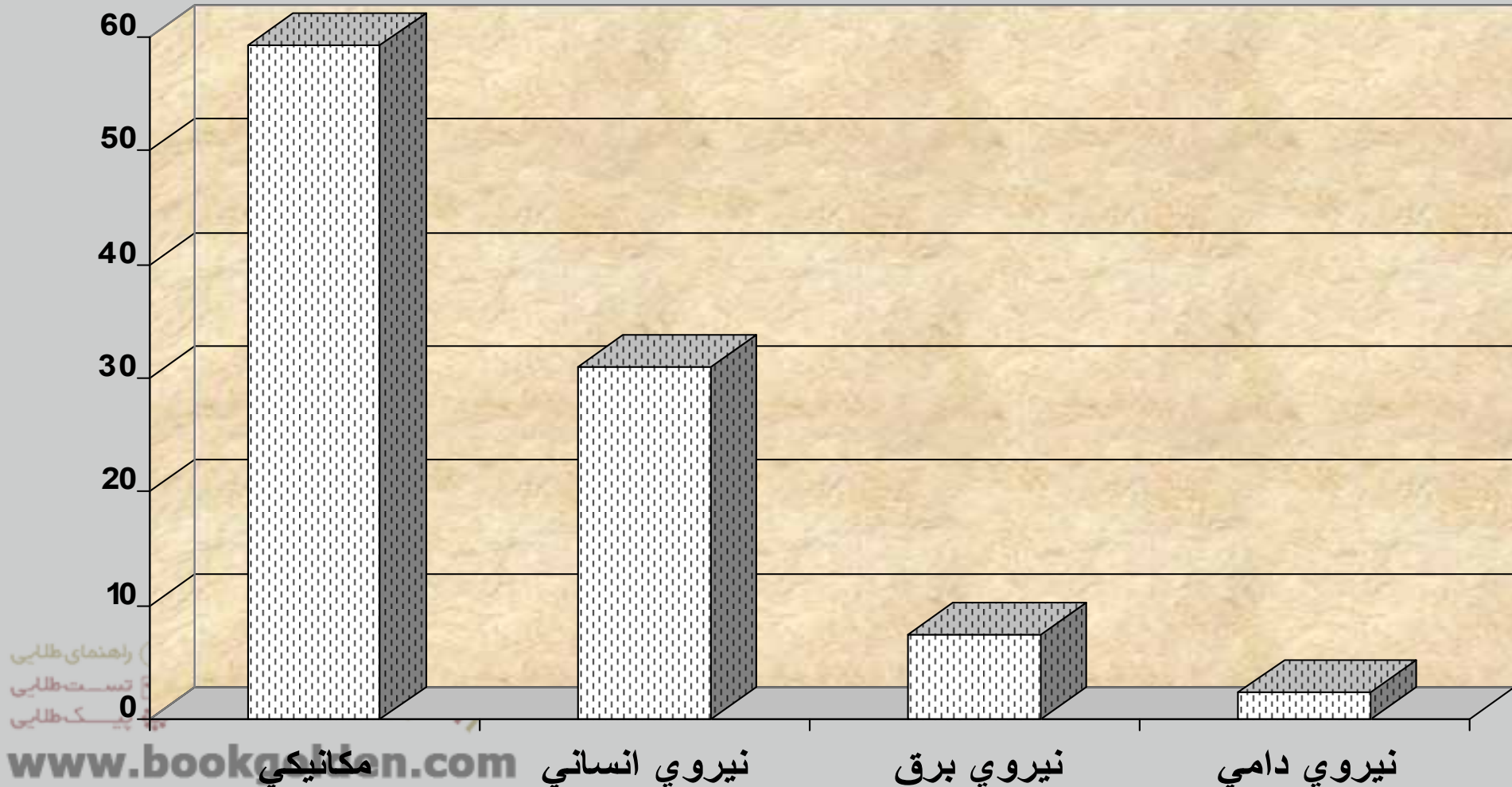
وضع موجود کاربرد ماشین آلات در کشاورزی

□ آمارها ی جدیدحاکي ازدونکته مي باشد:

✓ استفاده از تراکتور (بعنوان ماشین اصلی) در کشاورزی رواج بسیار زیاد و در پاره ای از نواحی رواج کامل دارد.

✓ توزیع استفاده از تراکتور هم در انواع زراعتها (آبی و دیم) و هم در نواحی مختلف دارای تفاوتی چشمگیر است.

استفاده از انواع انرژی در بخش کشاورزی

موانع و مشکلات مکانیزاسیون کشاورزی

✓ مشکلات اقتصادی: عدم سرمایه گذاری بخش خصوصی
و کمبود سرمایه در این بخش

✓ ایجاد بیکاری آشکار

✓ وجود مشکلات فنی در مکانیزه نمودن کشاورزی

فصل هشتم

نیروی انسانی

اشتغال، تحول جمعیت فعال، جمعیت شاغل و...

توليد

سرمایه انسانی

سرمایه فیزیکی

نیروی انسانی

امکانات کیفی

امکانات کمی

تواناییهای تکنیکی و مهارتهای فنی

تواناییهای معنوی و فرهنگی جامعه

ویژگیهای فعالیت اقتصادی در روستا

□ عوامل تأثیرگذار بر فعالیت اقتصادی روستا :

✓ رشد جمعیت

✓ تعداد بهره برداریهای کوچک

✓ افزایش بار تکفل

✓ سهم بالایی نسبت وابستگی

✓ بالا بودن نرخ اشتغال

✓ کاهش بهره وری نیروی کار

✓ مشارکت زنان و کودکان

✓ پیش‌رسی کار

✓ نقش نهاد خانواده

✓ عدم نیاز به تخصص بالا

✓ عدم تنوع کاری

برخی خصوصیات جمعیت روستایی و کشاورزی

سال	تعداد جمعیت کشور (نفر)	تعداد جمعیت روستایی (نفر)	جمعیت روستایی (درصد)	قدر مطلق جمعیت روستایی
1335	18900000	12800000	70	
1365	53700000	22600000	43	
1370	55800000	24972000	42/23	کمتر از 2 برابر

شاخص هاص فعالیت در روستا

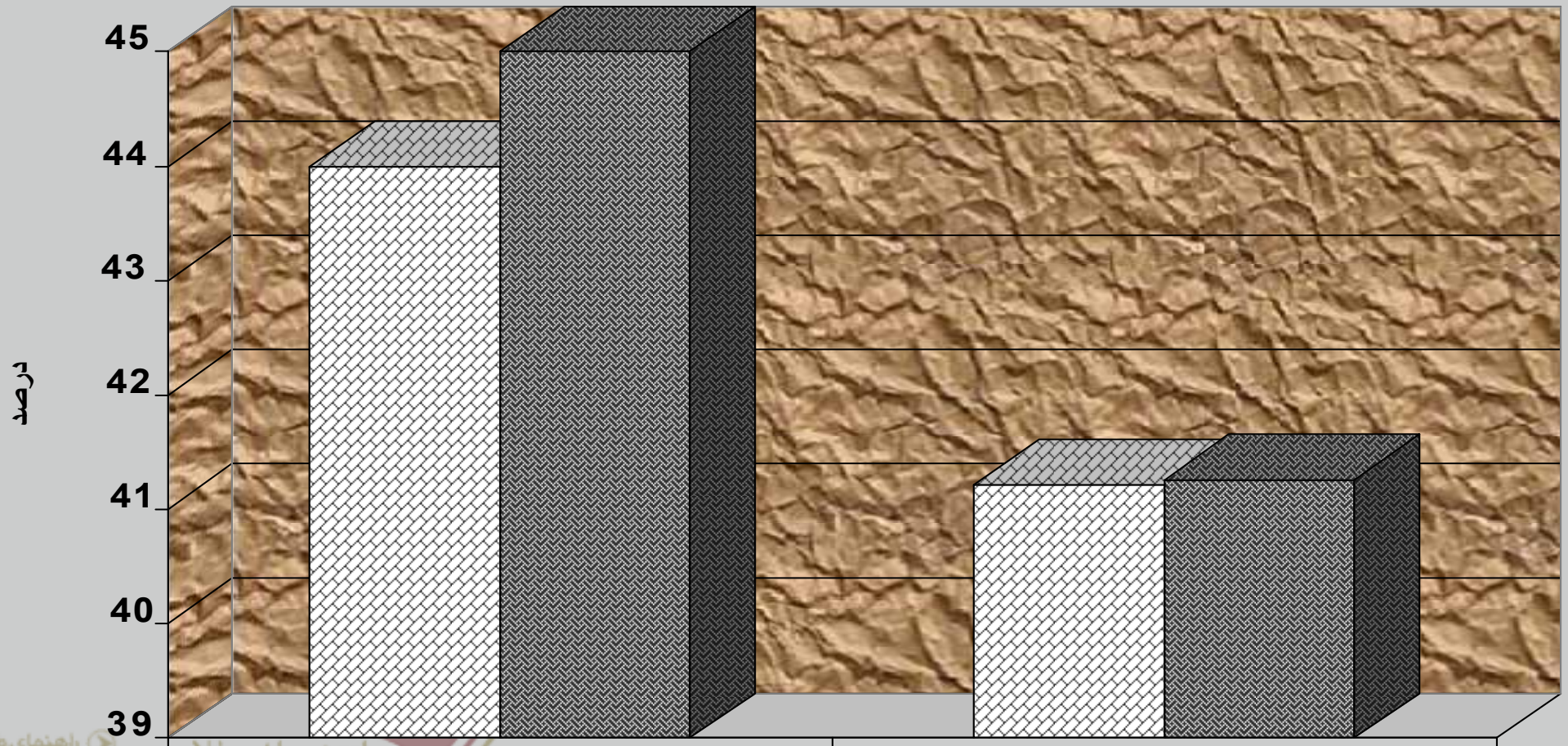
□ حجم جمعیت فعال در روستا بیشتر از شهر هاست

□ در سالهای اخیر از سهم جمعیت فعال روستا بدلیل تخلیه

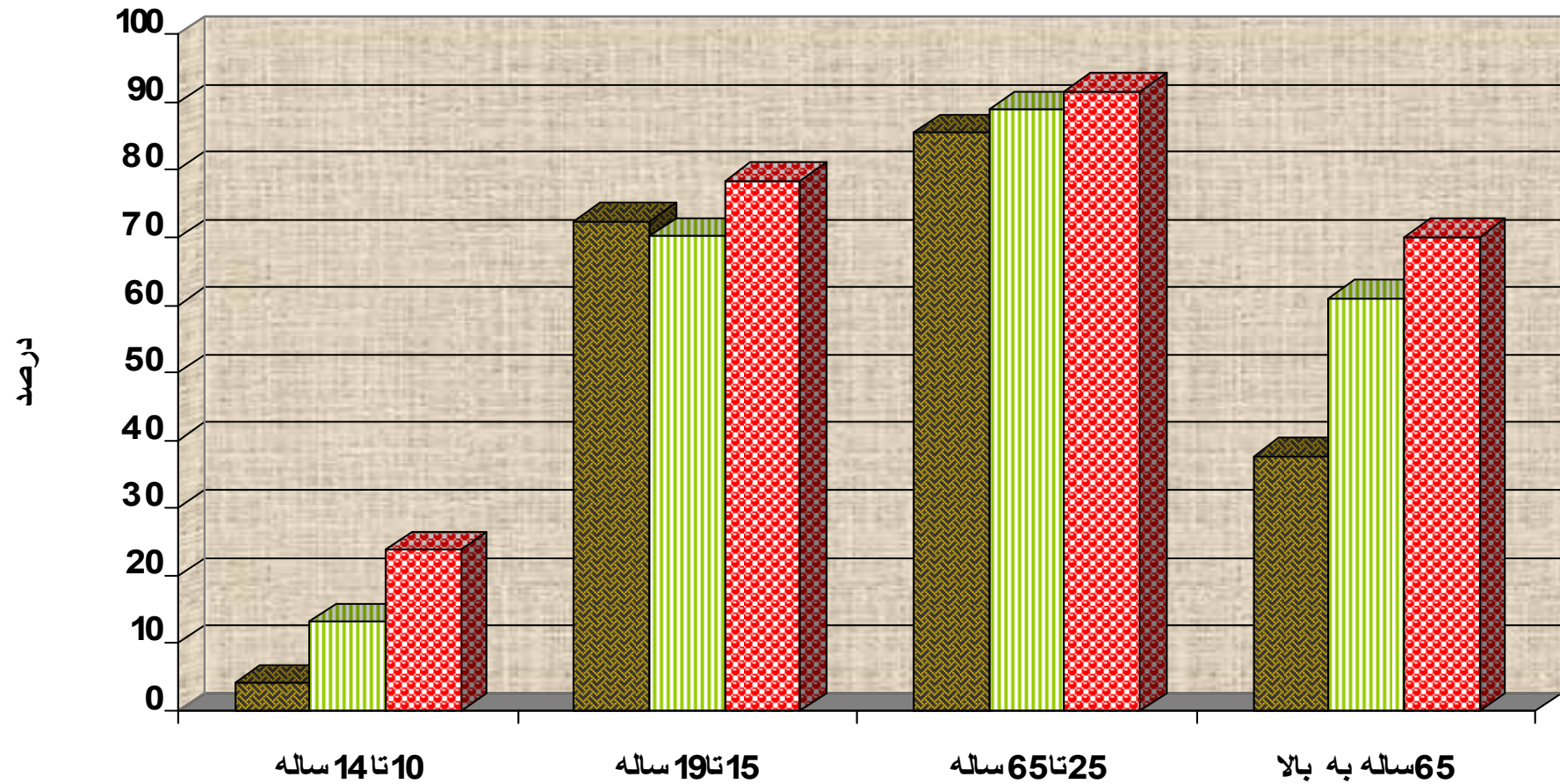
جمعیت در اثر مهاجرت کاسته شده است.

□ در نقاط روستایی 90/1% جمعیت فعال مردان می باشند.

ترکیب سنی شاغلین در مناطق روستایی

رابطه بین افراد شاغل در سنین مختلف با صنعتی بودن کشورها

ترکیب جنسی شاغلین روستایی

□ بررسی ها نشان می دهد در سالهای اخیر از مشارکت زنان در فعالیتهای روستایی کاسته شده است چنانکه در سالهای زیر مشهود است:

9/4 درصد

1335 ✓

16 درصد

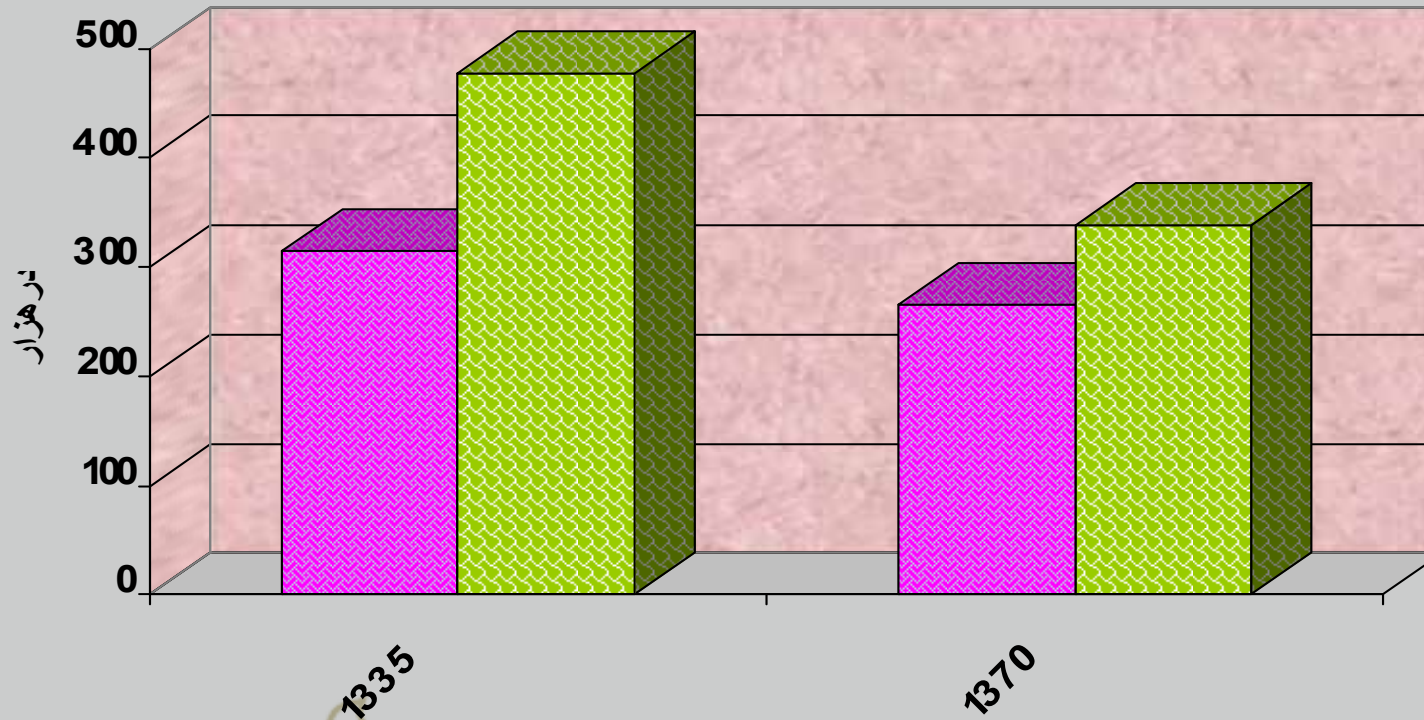
1355 ✓

9/4 درصد

1370 ✓

نرخ اشتغال در جامعه روستایی

■ نرخ اشتغال کل جمعیت
 ■ نرخ اشتغال جمعیت بالاتر از 10 سال

علل کاهش نرخ اشتغال جامعه روستایی در سالهای اخیر

✓ افزایش فوق العاده نرخ تحصیل

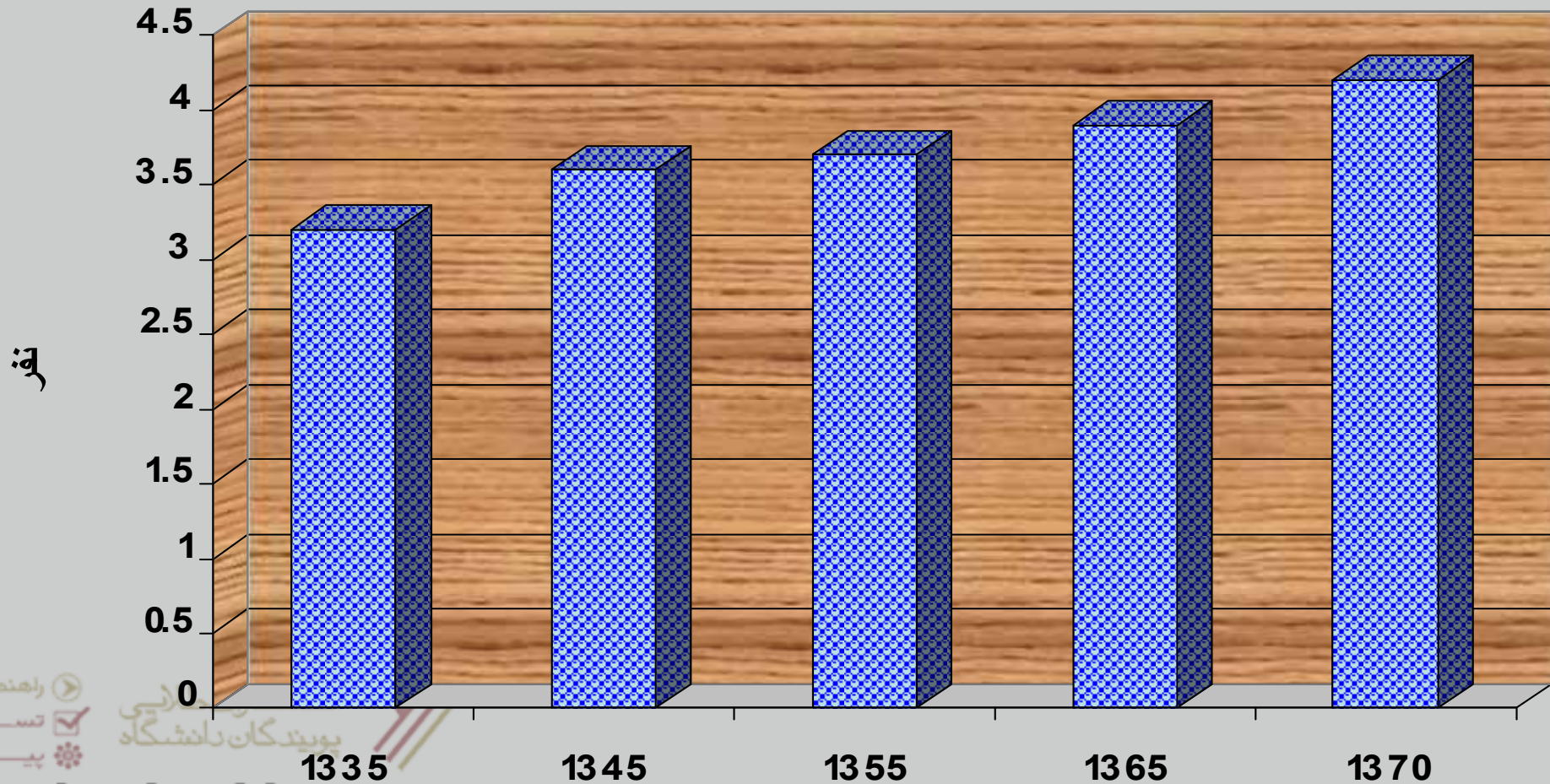
✓ افزایش سالانه جمعیت

✓ مکانیزاسیون کشاورزی

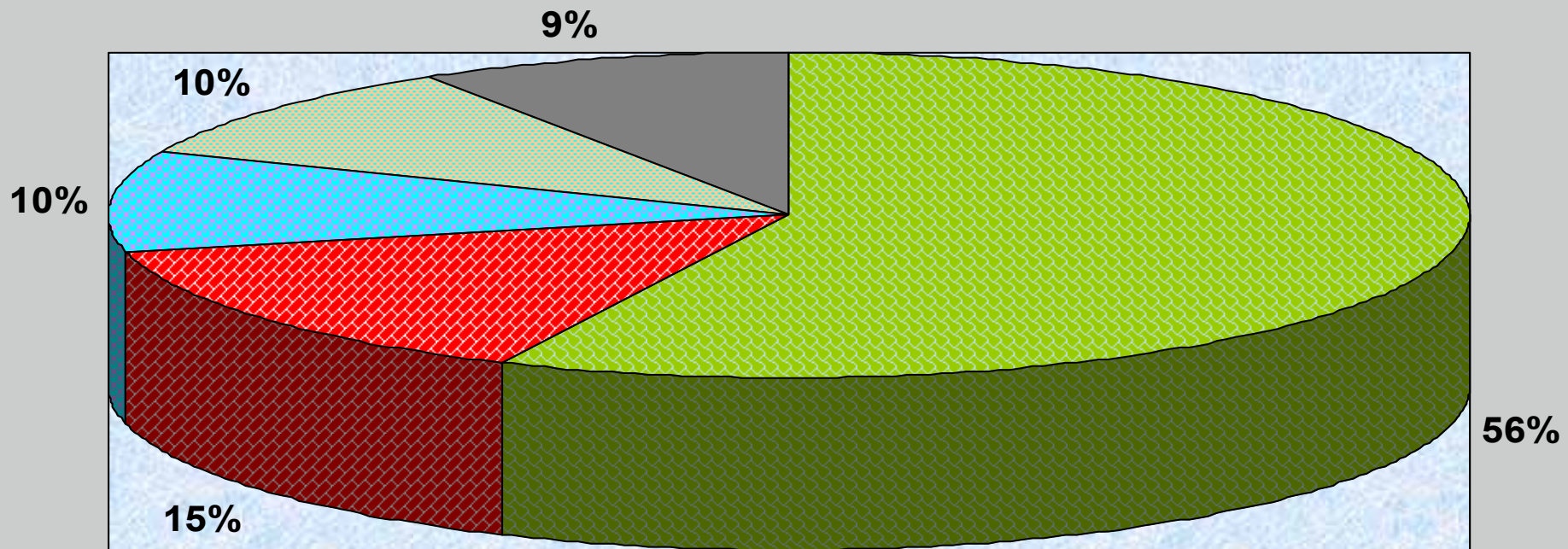
✓ نبودن شغل جدید برای جذب روستائیان بیکار شده

نسبت بار تکفل در جامعه روستایی سالهای مختلف

ترکیب اشتغال و نوع معیشت در روستا

شاخه های عمده فعالیت های کشاورزی

زراعت

دامپروری

شکار

اشتغال در بخش صنعت در روستا

صنایع روستایی

گروه کارگاه‌های صنعتی روستایی

گروه صنایع دستی خانگی

گروه صنایع دستی خانگی

قالی و قالیچه و گلیم بافی

ریسندگی الیاف و پارچه بافی

دوزندگی و بافندگی پوشاک

سبده و حصیر بافی

تولید مواد غذایی و ...

گروه کارگاههای صنعتی روستایی

صنایع غذایی

صنایع نساجی

صنایع چوب

صنایع کاغذ

صنایع شیمیایی

صنایع کانی غیرفلزی

صنایع فلزات اساسی

صنایع ماشین آلات و...

ابعاد بهره وری در کشاورزی

□ بهره وری زمین و منابع کشاورزی

□ بهره وری سرمایه

□ بهره وری نیروی انسانی

کاردهی سرانه (بهره وری نیروی کار)

□ عبارتست از نسبت ارزش افزوده به کل جمعیت شاغل در آن

بخش

مقدار شاخص و رشد بهره‌وری در بخش کشاورزی بین سالهای
۱۳۳۸-۶۵، به قیمت ثابت و جاری

به قیمت‌های ثابت			به قیمت‌های جاری			سال
رشد سالانه بهره‌وری بخش کشاورزی	شاخص بهره‌وری در بخش کشاورزی (۱۳۵۳=۱۰۰)	بهره‌وری بخش کشاورزی (هزارریال)	رشد سالانه بهره‌وری بخش کشاورزی (درصد)	شاخص بهره‌وری در بخش کشاورزی (۱۳۵۳=۱۰۰)	بهره‌وری بخش کشاورزی (هزارریال)	فعالیت
-	۵۶/۷	۴۹/۴	-	۳۶/۳	۳۱/۶	۱۳۳۸
۲/۴	۵۸/۱	۵۰/۶	۲/۵	۳۷/۲	۳۲/۴	۱۳۳۹
۱/۸	۵۸/۱	۵۱/۵	-۰/۳	۳۷/۱	۳۲/۳	۱۳۴۰
۱/۰	۵۹/۷	۵۲/۰	۲/۲	۳۷/۹	۳۳/۰	۱۳۴۱
۲/۹	۶۱/۴	۵۳/۵	-۱/۵	۳۷/۳	۳۲/۵	۱۳۴۲
-۱/۳	۶۰/۶	۵۲/۸	۱/۲	۳۷/۸	۳۲/۹	۱۳۴۳
۸/۱	۶۵/۶	۵۷/۱	۴/۹	۳۹/۶	۳۴/۵	۱۳۴۴
۴/۲	۶۸/۳	۵۹/۵	۳/۵	۴۱/۰	۳۵/۷	۱۳۴۵
۷/۴	۷۳/۴	۶۳/۹	۴/۵	۴۲/۸	۳۷/۳	۱۳۴۶
۹/۲	۸۰/۱	۶۹/۸	۵/۴	۴۵/۱	۳۹/۳	۱۳۴۷
۰/۶	۸۰/۶	۷۰/۲	۱/۰	۴۵/۶	۳۹/۸	۱۳۴۸
۲/۶	۸۲/۷	۷۲/۰	-۲/۰	۴۴/۷	۳۸/۹	۱۳۴۹
-۵/۴	۷۸/۲	۶۸/۱	۱۸/۰	۵۲/۷	۴۵/۹	۱۳۵۰
۴/۸	۸۲	۷۱/۲	۷/۶	۵۶/۷	۴۹/۴	۱۳۵۱
۱۱/۶	۹۱/۵	۷۹/۷	۲۶/۵	۷۱/۸	۶۲/۵	۱۳۵۲
۹/۳	۱۰۰	۸۷/۱	۲۹/۲	۱۰۰/۰	۸۷/۱	۱۳۵۳
۱۰/۸	۱۱۰/۸	۹۶/۵	۱۱/۶	۱۱۱/۶	۹۷/۲	۱۳۵۴
۱۳/۵	۱۲۵/۷	۱۰۹/۵	۳۳/۸	۱۴۹/۴	۱۳۰/۱	۱۳۵۵
۰/۸	۱۲۶/۸	۱۱۰/۴	۱۹/۱	۱۷۷/۸	۱۵۴/۹	۱۳۵۶
-۰/۷	۱۲۵/۸	۱۰۹/۶	۱۵/۶	۲۰۵/۵	۱۷۹/۰	۱۳۵۷
۶/۵	۱۳۴	۱۱۶/۷	۴۰/۳	۲۸۸/۴	۲۵۱/۲	۱۳۵۸
-۰/۷	۱۳۳	۱۱۵/۹	۳۶/۴	۳۹۳/۳	۳۴۲/۶	۱۳۵۹
۱۲/۵	۱۴۹/۷	۱۳۰/۴	۴۳/۷	۵۶۵/۳	۴۹۲/۴	۱۳۶۰
۷/۱	۱۶۰/۴	۱۳۹/۷	۲۴/۵	۷۰۳/۶	۶۱۲/۸	۱۳۶۱
-۲/۳	۱۵۶/۷	۱۳۶/۵	۱۱/۰۶	۷۸۱/۴	۶۸۰/۶	۱۳۶۲
۱۲/۷	۱۷۶/۷	۱۵۳/۹	۲۱/۰	۹۴۵/۵	۸۲۳/۵	۱۳۶۳
۷/۲	۱۸۹/۴	۱۶۵/۰	۸/۶	۱۰۲۶/۴	۸۹۴/۰	۱۳۶۴
۳/۶	۱۹۶/۲	۱۷۰/۹	۳۰/۱	۱۳۳۵/۸	۱۱۶۳/۵	۱۳۶۵

فصل نهم

دامداری و دامپروری

مراتع

□ مراتع طبیعی به زمینهایی اطلاق می شود که گیاهان علفی بصورت خودرو آنرا اشغال کرده و دارای سه ارزش حفاظتی، تولیدی و زیبایی است.

انواع مراتع طبیعی

□ بیلاقی

□ قشلاقی

□ میانبند

□ جنگلی

□ مشجر

□ آیش

مراجع مصنوعي

□ زمین هایی که زیرکاشت نباتات علوفه ای از هر قبیل می باشند.

اهمیت مراتع

□ مراتع طبیع ایران از جهات ذیل حائز اهمیت می باشند :

✓ بعنوان منابع غذایی دامها

✓ جهت حفظ آب و خاک

✓ بعنوان منبع سوخت

✓ جهت استفاده مواد گیاهی

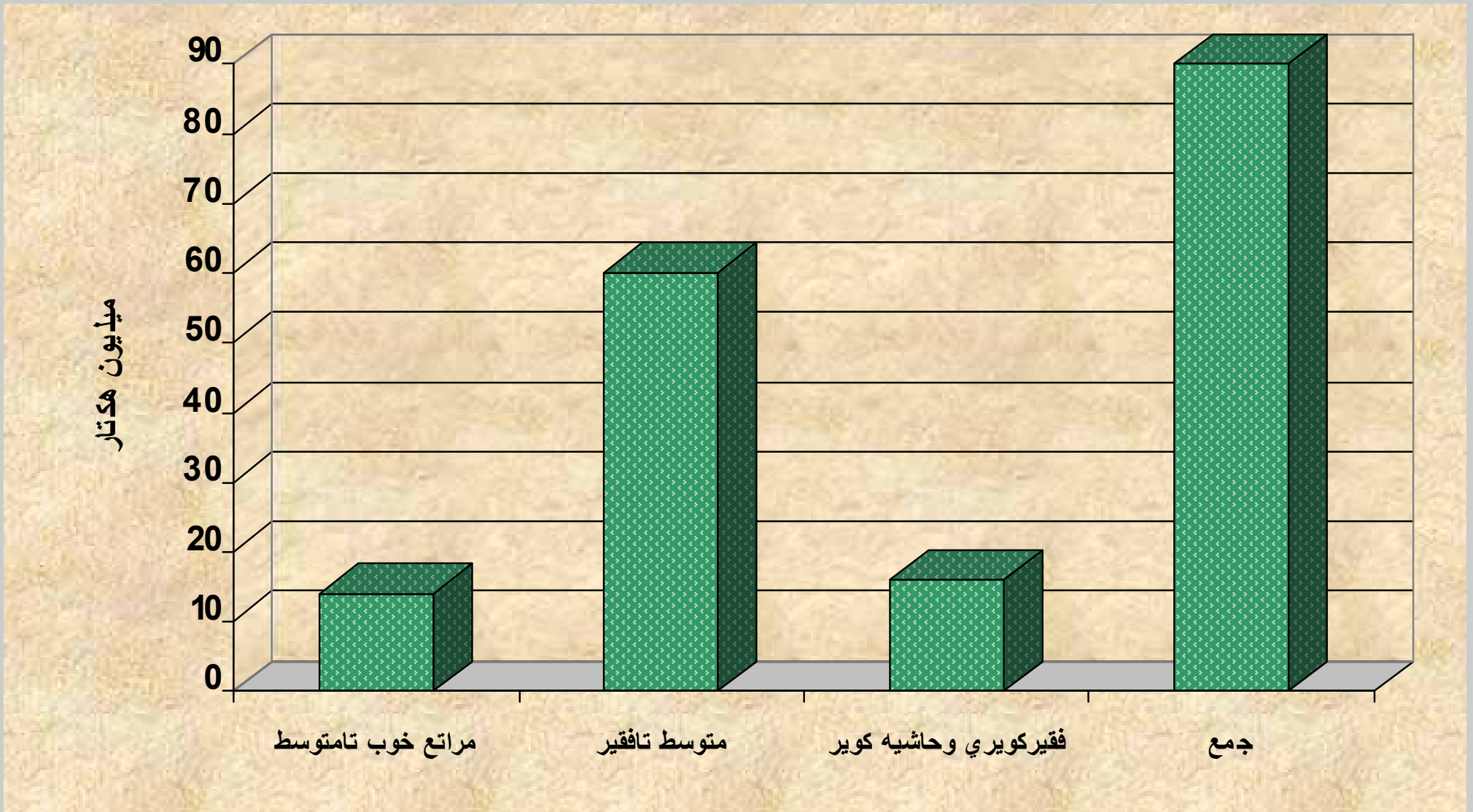

مهمترین نقش های پوشش گیاهی

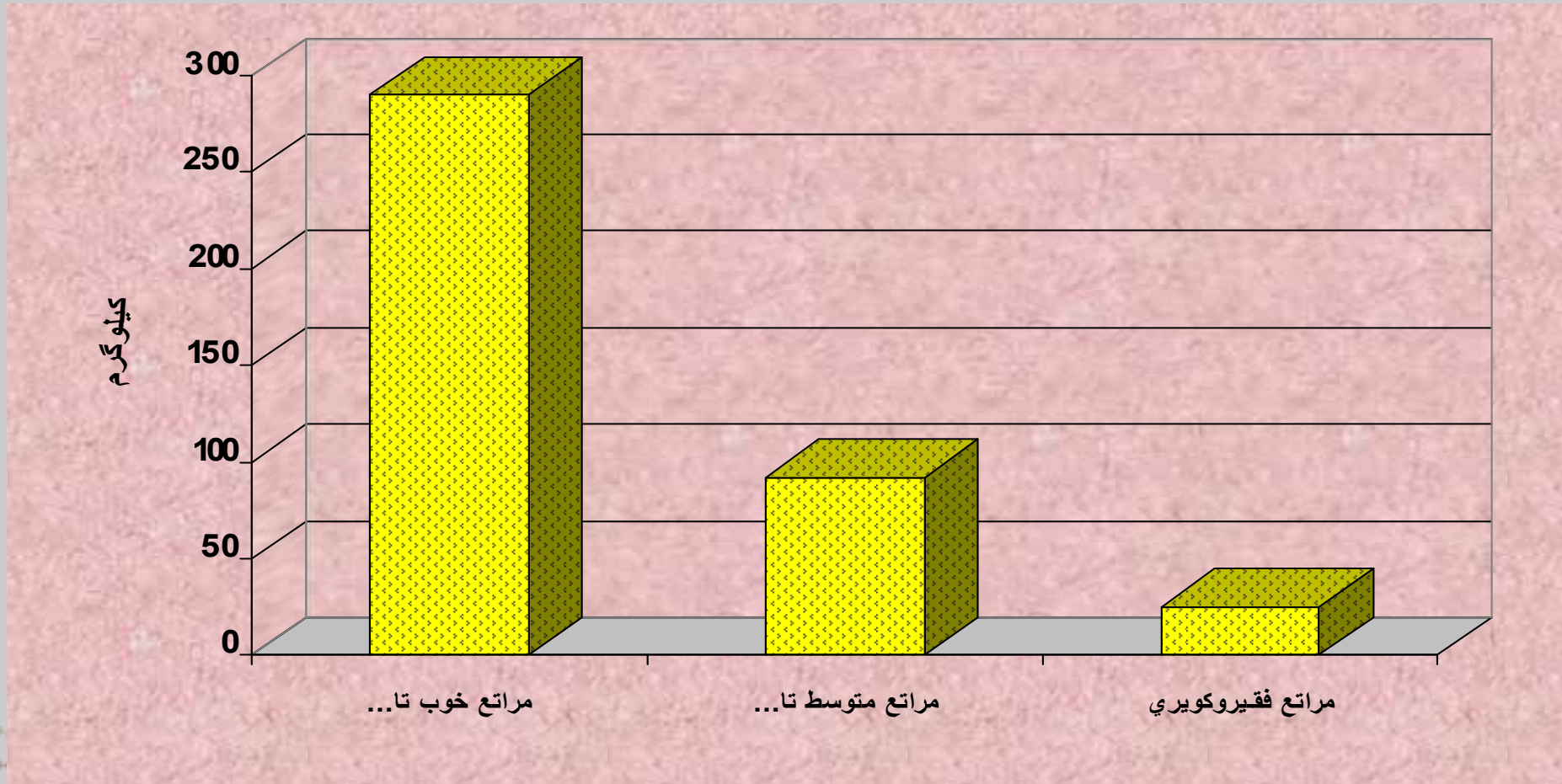
- بعنوان تنظیم کننده سیستم هیدرولوژیک، آبخیزها و جلوگیری از جریان سیلابه و رسوبگذاری
- بعنوان منابع مرتعی در تولید علوفه و گوشت قرمز
- نقش این منابع در تولید محصولات متفرقه دارویی، صنعتی، شیمیایی و خوراکی
- نقش مراتع بعنوان میراث ملی و ذخایر ژنتیکی گیاهی و پیشبرد امور مطالعاتی و تحقیقاتی.

وسعت مراتع ایران در سال 1369

سطح تولید علوفه مراتع ایران در سال 1369 (تولید علوفه در هکتار)

توزیع جغرافیایی مراتع ایران

□ رویهم رفته مراتع مرغوب کشور به تبعیت از شرایط آب و هوا بیشتر در شمال و مغرب کشور و دنباله رشته کوه‌های البرز و زاگرس می باشد.

اثرات منفی استفاده بی رویه از مراتع ایران

❑ چرای مفرط و زودرس مراتع

❑ تبدیل مراتع به زمینهای زراعی

❑ بوته کنی برای سوخت و استفاده های صنعتی و دارویی

❑ استفاده نامساوی از مراتع و اثرات بعدی آن

❑ تبدیل مراتع به کاربریهای شهرسازی، جاده سازی و کارهای عمرانی

نظام دآمداری کشور به دوگونه می باشد

□ دآمداری سنتی

□ دآمداری به سبک صنعتی ونیمه صنعتی

روشهای مختلف دآمداری سنتی

□ ثابت

□ نیمه ثابت (نیمه کوچ رویانیمه عشایری)

□ متحرک (عشایری)

نمونه های دامداری به سبک صنعتی (پیشرفته)

□ مجتمع های شیروگوشت

□ پرواربندیها

□ کشت و صنعت ها

فصل دهم

صنایع روستایی

انواع صنایع روستایی

□ صنایع ساده و کوچک تولیدی که بوسیله دست و نیروی کار محلی به تولید می پردازد.

□ صنایع دستی و سنتی که معرف ذوق، هنر و فرهنگ روستا است.

□ صنایع تبدیلی که در حیطه فعالیت های تولید غیر زراعی، امامتکی به امکانات طبیعی و تولید زراعی، دامی و حتی معدنی است.

تعریف صنایع روستایی از نظر جواهر لعل نهرو

□ صنایعی هستند که فاقد نیروی کار ماشین بوده و تعداد نیروی

انسانی مزدبگیر آن کمتر از 10 نفر باشد.

گونه شناسی صنایع روستایی

□ به مجموعه فعالیت‌های تولید غیرزراعی که به صورت در روستا انجام می‌پذیرد یا زمینه انجام آن با اتکاء به امکانات طبیعی و تولید دامی محلی فراهم می‌باشد، در زمره صنایع روستایی قرار می‌گیرد.

روشهای تقسیم بندی صنایع روستایی

- بر مبنای مقدار تولید
- بر مبنای تعداد نیروی کار
- بر مبنای مقدار سرمایه

تقسیم بندی صنایع روستایی از نظر استانی و موریس بر حسب نظام سازماندهی

(1) صنایع خانگی

(2) صنایع کارگاهی

(3) کارخانه های کوچک

تقسیم بندی صنایع روستایی بر اساس نظامهای سازماندهی از نظر کارشناسان

□ صنایع دستی و سنتی

□ صنایع ساده کوچک

□ صنایع تبدیلی

دلایل اهمیت صنایع دستی در روستاها

- اشتغال زایی افزایش درآمدها و کاهش فقر
- قابلیت صادرات تولیدات آن و ارزآوری
- اتکای صنایع دستی به مواد اولیه داخلی

مهمترین ویژگیهای صنایع روستایی

- (1) این صنایع کوچک و متناسب با شرایط روستاها می باشد
- (2) از تکنولوژی ساده برخوردار است
- (3) از مواد اولیه و صنایع محلی استفاده می شود
- (4) بعنوان مکمل بخش کشاورزی و دامداری می باشد
- (5) ارزش افزوده زیادی دارد
- (6) اشتغال زنان و کودکان در آن
- (7) تقویت آن سبب کاهش مهاجرت می شود

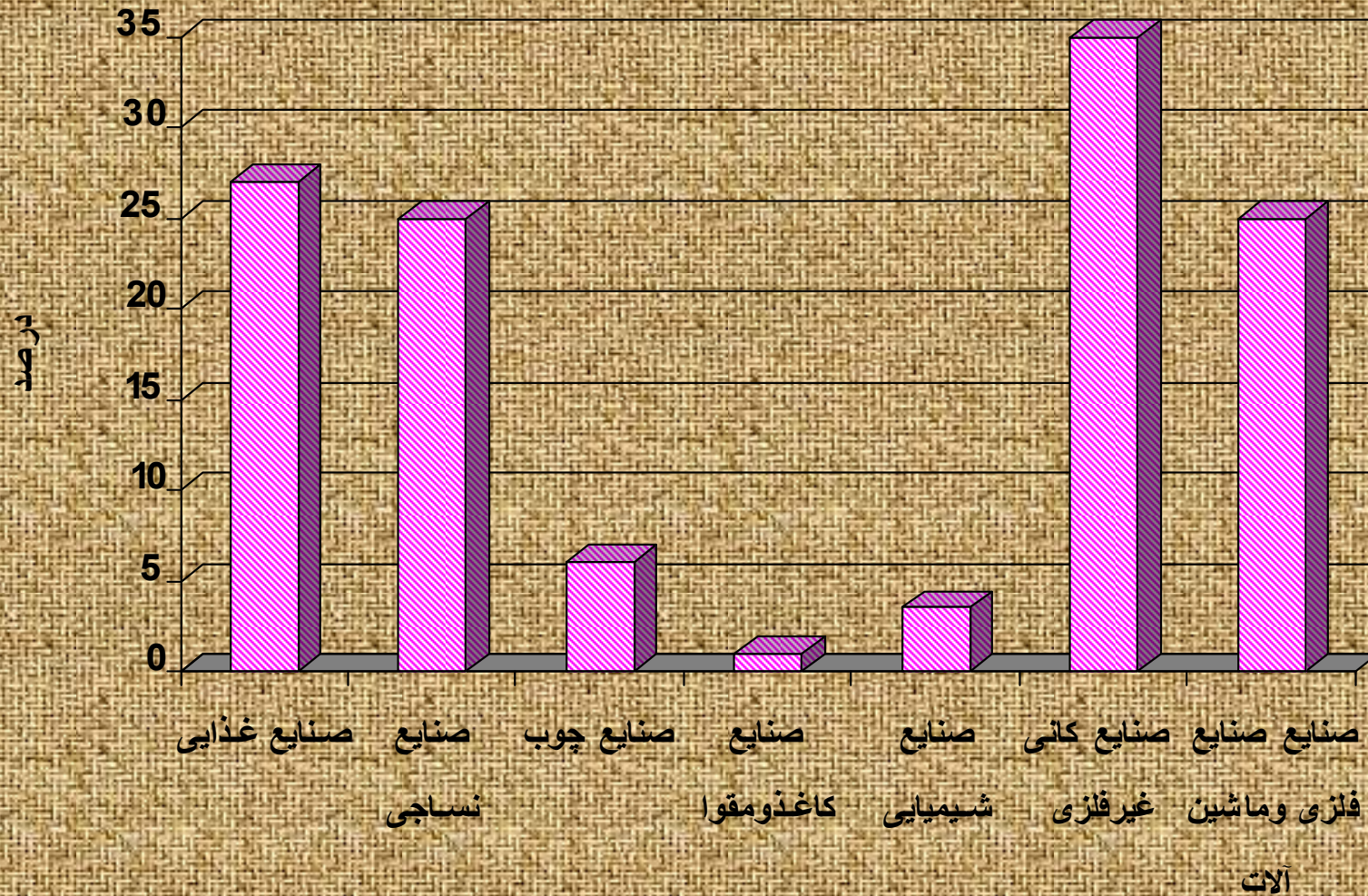

اهداف ایجاد صنایع روستایی

- ایجاد اشتغال مولد و دائم برای جمعیت مازاد بر فعالیت‌های کشاورزی و بیکاران فصلی
- افزایش درآمد روستائیان و بهبود کیفیت زندگی آنان
- بازگشت ارزش افزوده صنایع روستایی به روستا
- پایه گذاری صنعت خودکفا و مستقل در کشور
- شکوفایی استعداد روستائیان
- کمک به کاهش مشکلات شهرها با کم کردن فاصله زندگی در شهر و روستا

سرمایه گذاری در صنایع دستی در برنامه اول اقتصادی اجتماعی کشور

دانشان

راهنمای طلایی
تست طلایی
بیک طلایی

انتشارات طلایی
پویندگان دانشگاه

www.bookgolden.com